

ВИДИ МЕ, УРЛАМ.

**ПОЛИТИЧКО НАСПРОТИ
ПАРТИСКО - ПРАВИМЕ
ЛИ РАЗЛИКА?**

стр. 04

**ОДА ЗА
ПОЛИТИЧКИТЕ НАУКИ**

стр. 17

**КРЕАТИВНА МЛАДИНСКА АКЦИЈА
ПРОЕКТ ШТО ГИ РАЗБУДИ
СИТЕ СЕТИЛА**

стр. 24

**МОДНИОТ
ДИЗАЈН -
УМЕТНОСТ?**

стр. 26

**РОДОВА
НЕРАМНОПРАВНОСТ
ВО МАКЕДОНИЈА**

стр. 40

СТУДЕНТСКАТА ОРГАНИЗАЦИЈА ИЗЛЕЗ
СО СВОЈА РАДИОЕМИСИЈА ВО ЕТЕРОТ.
СЕКОЈА САБОТА, ТОЧНО НАПЛАДНЕ:

СТУДЕНТСКИ ПИКНИК НА КАНАЛ 103

СОДРЖИНА » |04 ПОЛИТИЧКО НАСПРОТИ ПАРТИСКО – ПРАВИМЕ ЛИ РАЗЛИКА? |06 ГЛАСАЊЕ НА ИЗБОРИ – СЛАВЕЊЕ НА СУВЕРЕНИТЕТОТ НА ГРАЃАНИНОТ ИЛИ ФАСАДА ЗА „ИЗБОРНА ОЛИГАРХИЈА“ |08 БЕЗ ГОСПОДАРИ, БЕЗ ЛИДЕРИ! |10 НЕКОЈ ИЗБИРА, НЕКОЈ ПРЕБИРА |12 СО КРИТИЧНА МАСА, ДАЛЕКУ ДА СЕ СТАСА |14 „ФРИДРИХ ЕБЕРТ“ – ФОНДАЦИЈА СО СЕРИОЗЕН ПРИСТАП КОН МЛАДИНСКИТЕ ПОТЕНЦИЈАЛИ |17 ОДА ЗА ПОЛИТИЧКИТЕ НАУКИ |19 ИЛИ ЌЕ ИЗЛЕЗЕМЕ НАКРАЈ СО ХАОСОТ ИЛИ ТОЈ ЌЕ БИДЕ НАШИОТ КРАЈ |21 ЖИВОТ ВО ДВЕ ПАРАЛЕЛИ – „ОНЛАЈН“ И „ОФЛАЈН“ |23 КОЈ ЈА УБИ КРЕАТИВНОСТА? |24 „КРЕАТИВНА МЛАДИНСКА АКЦИЈА“ – ПРОЕКТ ШТО ГИ РАЗБУДИ СИТЕ СЕТИЛА |26 МОДНИОТ ДИЗАЈН – УМЕТНОСТ? |29 ДЕВЕТТАТА УМЕТНОСТ НА НАШАТА ПОЧВА |32 ВНИМАНИЕ! |35 КОЈА Е, ШТО Е, ЗОШТО Е ВАЖНА – ДУБРАВКА УГРЕШИЌ |37 РОДОВАТА НЕРАМНОПРАВНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА |40 КРАТОК ПОИМНИК ЗА РОД, ЗА КВИР И ЗА ЛГБТИ

ГЛАВЕН УРЕДНИК ФРОСИНА СТОЈКОВСКА | **УРЕДНИЦИ:** ОПШТЕСТВО (ПОГЛЕДИ, ФОРУМ, АЛТЕРНАТИВА) Александра Живковиќ | **НИЕ И СИСТЕМОТ** Ана Тодоровска, Калиа Димитрова | **МОЖНОСТИ И КАРИЕРА** Благоица Петрова | **КУЛТУРА** Јана Колева | **МУЗИКА** Дени Омерагиќ | **РОДОВИ СТУДИИ** Антонио Михајлов, Маријана Јанческа | **РЕДАКЦИЈА** Кристина Велевска, Ана Тодоровска, Далибор Стајиќ, Калиа Димитрова, Иван Николовски, Дени Омерагиќ, Маријана Јанческа, Бојан Матовски, Ивана Чичоска, Трајанка Камчевска, Марија Грубор, Афродита Николова | **ФОТОГРАФИИ** Кристина Божурска, Ивана Дракулевска, Сара Коцевска, Доријан Миловановиќ, Далибор Стајиќ. **ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН** Иван Дургутовски. **ЗА ИЗДАВАЧОТ** Здружение „Студентска организација Излез“. **КОНТАКТ** redakcija@izlez.mk, www.izlez.mk. Контактите на авторите ѝ се познати на редакцијата.

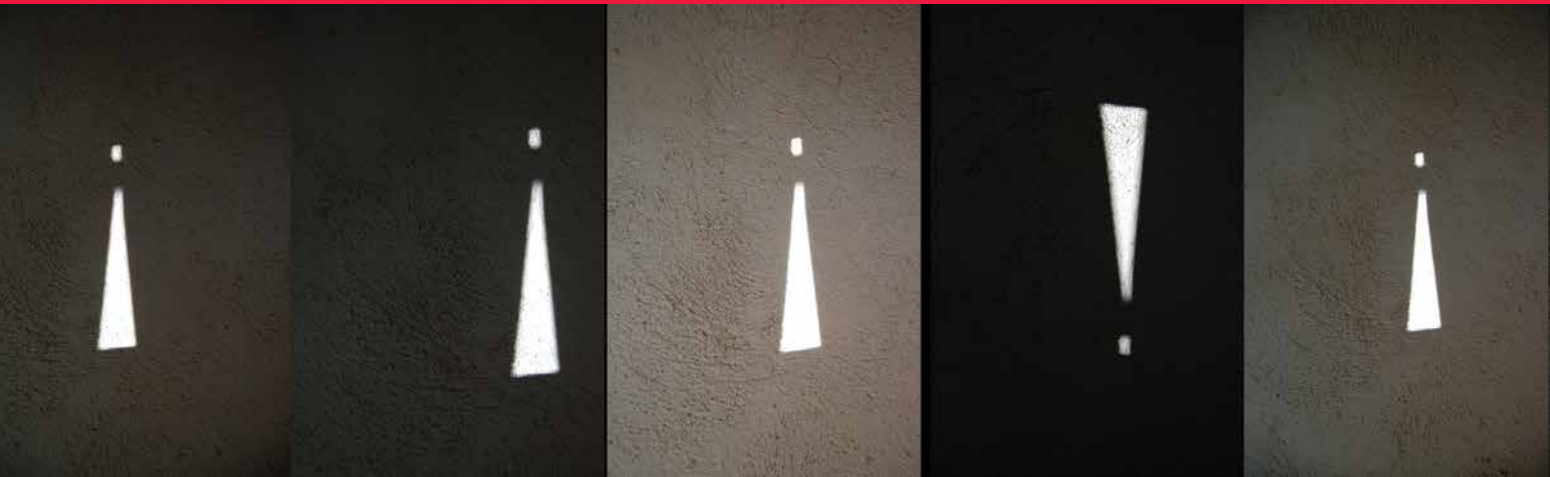
ИЗЛЕЗ ИМА ПРОСТОР ЗА ТВОИТЕ ИДЕИ!

 следете не на
Facebook: izlez

 web:
www.izlez.mk

ПОДДРЖАНО ОД

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

ПОЛИТИЧКИ УНИВЕРЗУМ

ПОЛИТИЧКО НАСП ПРАВИМЕ ЛИ РАЗЛ

T Ана Тодоровска [Филозофски факултет - Скопје] Иван Илиев

Од петни жили изјавуваме дека денешното општество е крајно исполитизирано: или е црвено или е сино. На некои им доаѓа преку глава и одлучно велат: „Јас не се замарам со политика!“, и продолжуваат да го прават она што го прават по навика. Меѓутоа, може ли едно општество да не биде исполитизирано? Се чини дека достигнуваме толкав степен на заситеност од партиските пропаганди што ја забораваме разликата меѓу она што е партиско и она што е политичко. Овој текст првенствено има цел да укаже на таа разлика и да биде еден вид потсетување на тоа колку е политиката суштински дел од општествениот живот.

ЧОВЕКОТ КАКО ПОЛИТИЧКО СУШТЕСТВО

Меѓу филозофските определби за човекот, се вбројува и онаа на Аристотел – човекот по својата природа е *zoon politikon* или политичко суштество. Бидејќи човекот не е ниту свер (кој не може да живее во заедница) ниту бог (кој е самодоволен и кому ништо друго не му е потребно), тој не може да живее без заедништвото со другите луѓе. Според оваа нужна упатеност на едни кон други, со самото живеење во некаква заедница, ние сме дел од некаква политика.

СУШТИНСКАТА РАЗЛИКА

Политика (од старогрчки *politikos* [politikós]: на, за или во врска со граѓанинот) е процес што подразбира општествени односи на носење одлуки што сите ги засегаат, заземање одговорност за сопствениот живот и учество во заедницата.

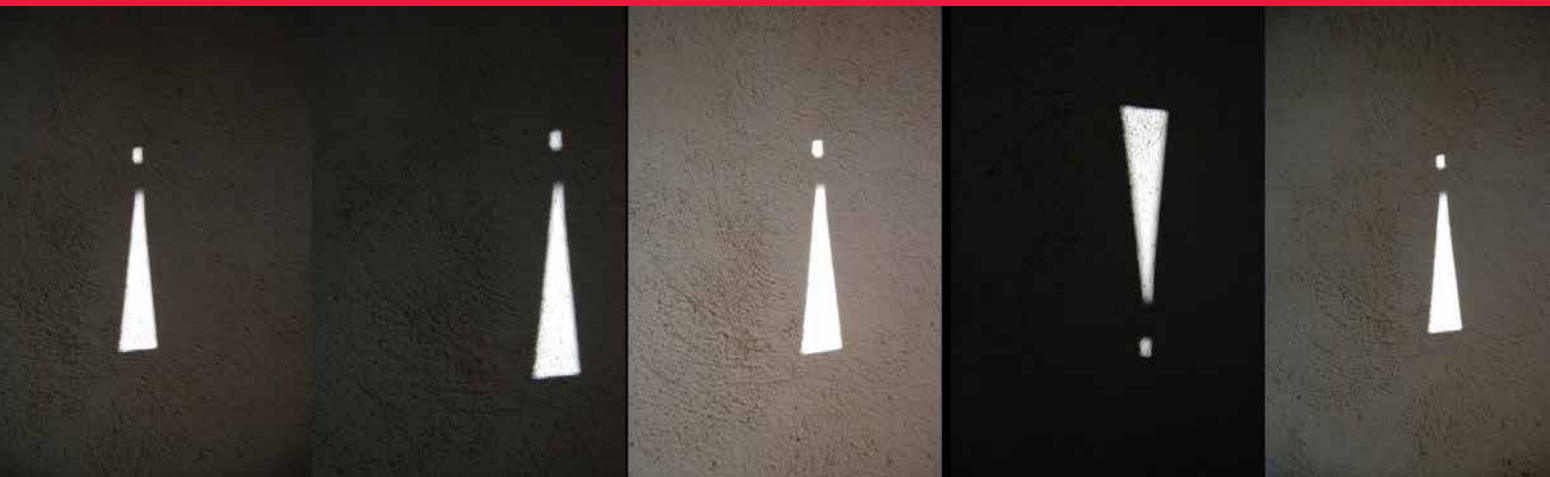
Термините „политика“, „политичари“ и „полиција“ потекнуваат од „полис“, називот за градовите-држави во античка Грција. Постоеле различни полиси, секој со свој посебен систем за водење на градот, за војската, за носењето закони. Под „политика“ се подразбирал, всушност, процесот на одлучувањето за тоа што треба да се направи во полисот. Денес, терминот „полис“ е заменет со терминот „општество“ и под „политика“ се подразбира процесот на одлучувањето за тоа што треба да прави целокупното општество.

Да се води политика значи да се одлучува. Што значи тоа? Во политиката постојат два типа одлуки:

1. Одлуките на политиката: што треба општеството да прави?
2. Одлуки како да се спроведе политиката: како општеството треба да го направи тоа?

Политика е и секој вид активност: она што го купуваме, го произведуваме и го твориме, начинот на кој се изразуваме и се облекуваме, стереотипите и предрасудите што ги имаме, музиката што ја слушаме, компромисите што ги правиме. Политиката е врзана со економијата, со образованието, со здравството, со бракот, со војните, со начинот на кој живееме.

Политичката партија е здружение на луѓе со исти политички цели и убедувања, кои се стремат да ја освојат државната власт за остварување на тие цели.

РОТИ ПАРТИСКО – ИКА?

Ваквите дефиниции укажуваат на две нешта: дека целокупната политика не може да се изедначи со партиите (бидејќи претставува поширок поим) и дека партијата практикува сопствена политика насочена кон интересите во рамките на партијата (кои не мора да ги отсликуваат интересите на мнозинството, како што се тврди). Оваа политика е обоена од идеолошката заднина на партијата, која во суштина се однесува на тоа како треба да се употребува и како треба да биде распределена моќта. Партиските идеологии се системи од идеи за општественото организирање што негуваат свои вредности и цели, како, на пример: залагањето за поеколошка држава, подобрувањето на состојбата на студентите, забраната на абортусот, легализацијата на марихуаната и сл.

Според горенаведеното, разликата помеѓу владата и политиката е токму во **процесот**. Теоретски, владата излегува накрај со секојдневните потреби за регулирање на заедницата. Политиката е процесот преку кој луѓето бараат промена на правилата и на методите за управување на заедницата. Бидејќи сите сме дел од заедницата, како општествени суштества упатени едни кон други, не може да си дозволиме да ја игнорираме политиката, зашто тоа би нè чинело прескапо: да бидеме споредни актери во сценариото на сопствениот живот. Оваа моќ на одлучување е својствена за секој поединец, како што е својствено и самото постоење на планетава.

И АПОЛИТИЧНОСТА Е ПОЛИТИКА

Айполицитноста, сфатена како отсуство на волја за учество во политичкиот живот и „препуштање“ на политиката на

другите, особено на оние што се на власт – без оглед на тоа како стигнале дотаму, повторно е своевидна политика. Со правење ништо и со едноставно препуштање на „течението“, аполитичниот ја поддржува моменталната состојба и помага да се задржи постојниот статус. Живеењето надвор од маргините го отежнува живеењето во вистинска смисла и го потхранува незадоволството – сопственото и туѓото.

ОПШТОТО ДОБРО

Во филозофијата, во етиката и во политичката наука, **ојшшо добро** е она што е универзално корисно. Нема простор за сомнеж околу постоењето на општото добро ако се тргне од фактот дека сите луѓе имаат основни и универзални човекови потреби. Она што останува е индивидуално да се запрашаме за длабоката вредност и значење на овој термин, а токму во тоа и се состои политиката. Одговорот не може да ни го даде ниту една политичка партија наметнувајќи ги своите пристрасни гледишта, бидејќи највисоката цел на партијата е да ја стекне, а потоа и да ја задржи својата политичка моќ. Таа ќе посегне по разни методи и средства за постигнување на својата цел, без оглед на тоа колку чинат тие. Кога политичките партии и кандидати најмуваат рекламни компании, фирми за односи со јавноста и разни консултанти, кои работат со полна пара за да ја шират нивната пропаганда, тоа го прават со една цел: да извршат влијание врз ставовите на граѓаните. Одговорот може да го најдеме единствено длабоко во себе. А потоа, ќе знаеме што да направиме. Тоа им го должиме на овој свет и на генерациите што доаѓаат.

ГЛАСАЊЕ НА ИЗБОРИ – СЛАВЕЊЕ НА СУВЕРЕНИТЕТОТ НА ГРАЃАНИНОТ ИЛИ ФАСАДА ЗА „ИЗБОРНА ОЛИГАРХИЈА“?

Иван Николовски [Правен факултет „Јустинијан Први“ – Скопје]

Иван Илиев

Живееме во време кога се чини дека го сведочиме трендот на зголемување на апатичноста и на незаинтересираноста на гласачкото тело да го даде својот конечен суд за сработената работа на институциите што ги избира на изборите. Сè почесто може да се чуе: „Ништо нема да се смени“. Од друга страна, слушаме дека изборите се најважниот момент во една здрава демократија, моментот кога народот како извор на врховната власт одбира кому ќе му ја предаде таа власт. Сепак, севезден гледаме примери, како во светот така и дома, кога демократијата се злоупотребува токму преку изборите за да се круниса тиранијата на „мнозинството“.

Дваесет и првиот век е време кога сè повеќе сме свесни дека современите партии ги напуштиле основните идеолошки премиси врз кои се засновале и дека се всушност партии со широк дијапазон на идеи и на цели, меѓутоа и партии со хетероген состав на членството и на раководството, но и на гласачкото тело. Оваа практика во теоријата е позната како „catch all parties“. Така, често се случува партиите што се наоѓаат на страната на политичката левица да предлагаат и да спроведуваат „десни политики“ и обратно. Ова најчесто резултира со збунетост кај народот, кој не може со сигурност да се определи „за“ или „против“ одредена политика или се соочува со сиромашно, односно еднолично мени на политичката „шведска маса“, која сè почесто нуди популистички рецепти од кои постои опасност да протече авторитарниот фил. Од друга страна, се соочуваме со ситуации во кои, иако граѓаните бираат одредени кандидати што би ги претставувале во институциите на власта, всушност со палката диригира заткулисен играч, најчесто некоја корпорација, лоби-група, меѓународната заедница или група луѓе со определени интереси што имаат користолюбиви цели. Затоа, граѓаните најчесто губат доверба во целокупниот систем и стануваат механички гласачи. Оние што се борат за поупоистички системи не излегуваат на гласање и испраќаат јасна порака дека не го легитимизираат системот и дека сакаат промена.

Изминативе години видовме многу движења што ги оспорија системите на своите земји. Во Србија, на пример, на изборите во 2012 година се случи ситуација на „влеење на бели ливчиња“, односно појава на многу неважечки гласови, што го доведе во прашање легитимитетот на партиите и на системот. Во Македонија досега немало некое позначајно движење што повикувало на масовен бојкот на изборите и на делегитимизација на системот, додека статистиката покажува дека на секои наредни избори излезноста расте, а бројот на неважечки и неискористени ливчиња опаѓа: од 804 431 со излезност од речиси 56% (2006) и 765 125 со излезност од околу 57% (2008) до 697 434 со излезност од 63,48% (2011) (изнесените податоци се однесуваат на парламентарните избори во 2006, 2008 и 2011 година).

Од друга страна, го имаме ставот за големата важност на изборите. Овој став за важноста на учеството на народот во одлучувањето провејува уште од античка Грција, каде што жителите на полисот што одбивале да учествуваат во јавните работи се нарекувале „идиоти“. Подоцна на ова мислење се надоврзуваат и теориите за општествениот договор и за народниот суверенитет на Жан Жак Русо. Имено, според овој став, избирачкото право е едно од најважните граѓански и политички права, а изборите, како облик на посредна демократија, заедно со облиците на непосредната демократија (како, на пример, референдумот, граѓанската иницијатива, народното вето итн.), претставуваат единствените моменти кога суверената власт се враќа кон народот, кој, како суверен, одлучува за својата судбина. Денес, во некои земји (како Грција, Австралија и Бразил) гласањето е задолжително, но во повеќето земји уставите предвидуваат дека граѓанинот не може да биде повикан на одговорност поради неизлегување на гласање. Во контекст на овој став, изборите се сметаат за морална обврска, односно граѓанинот, како поединечен носител на суверенитетот, треба да излезе и да го даде својот глас како обврска кон себе. Дури и поништувањето на гласот значи политички став и претставува испраќање некаква порака, а неизлегувањето може да се

сфати како незаинтересираност за состојбата во сопствената држава, односно како доброволно откажување од суверенитетот.

Крајно негативното гледиште на изборите се врзува со перцепцијата дека власта често преминува во тиранија на мнозинството. Повеќето демократии денес функционираат врз принципот на поделба на функциите на власта и на системот на „сопирачка и рамнотежа“ (checks and balances), односно власт што ќе биде ограничена со устав и со закони во своите надлежности, како и со вклучување методи преку кои таа ќе може да се контролира од страна на граѓаните. Иако овој принцип е докажано превентивно средство против деспотското владеење, во историјата имаме и поинакви примери. Адолф Хитлер, на пример, ја освоил власта на демократски избори. Денес можеби не ги сведочиме ужасите на фашизмот или на сталинизмот во примарниот облик, но го сведочиме трендот на залез на законодавната власт, на корупција во судството и на јакнење на извршната власт (владата) за сметка на законодавната (парламентот).

Најчесто, партијата што освоила мнозинство од гласовите на изборите го презема мандатот за владеење, но прашањето е: колку тоа мнозинство е навистина мнозинство (во поглед на бројноста) или, всушност, станува збор за малцинство што се маскира со уставноправна терминологија? Ваквата ситуација е особено опасна кога е во прашање длабоко разединето и сегментирано општество, како примерот со Јужноафриканската Република, каде што за време на апартејдот „белото“ малцинство одлучуваше за животот на „црното“ мнозинство.

Вакви тенденции имаме во Турција, во Русија и во Унгарија, но и Балканот е плодна почва за нивното раѓање и развивање.

Без разлика на прашањето за „виталноста“ на демократијата, изборите претставуваат нејзиниот значаен дел, како и облик на демократска сопирачка. Граѓаните не треба да се „откажат“ од своето избирачко право, макар и по цена да го понишат гласачкото ливче, бидејќи и тоа е став што може да ги загрижи политичарите, но и да го вклучи алармот дека системот мора да се менува.

БЕЗ ГОСПОДАРИ, БЕЗ ЛИДЕРИ!

» ПЛЕНУМОТ КАКО ФОРМА
НА СТУДЕНТСКО ОРГАНИЗИРАЊЕ

T Бојан Матовски [Студентска иницијатива „Слободен индекс“]

📷 Иван Илиев

Пленумот е привремена организација што по својата структура е спротивност на парламентот. Идејата на пленумот е да има хоризонтална наместо хиерархиска структура, да нема претставници и лидери, односно да не постои никаков авторитет на поединец или на група поединци над другите. Пленумот е привремена структура што постои само во периодот од свикувањето до распуштањето и во која носењето одлуки се одвива по принципот на директна демократија, што значи дека секој засегнат има право на глас.

ОРГАНИЗИРАЊЕ ПЛЕНУМ

Кога зборуваме за примена на директна демократија во студентското организирање, каде што треба да биде чуен сечиј глас, јасно е дека не е возможно сите студенти што студираат на еден универзитет да се соберат одеднаш и заедно да одлучуваат.

При примената на пленумот како начин на организирање, најпрвин се тргнува од организирањето локални собири на матичните факултети, понекогаш и само на одредени насоки, во зависност од бројот на студентите. Тука се решаваат прашања што засегаат помала група студенти и што се од локална природа (на пример, начинот на полагање на испитите, санирање делови од факултетските згради, организирање настани...). Сепак, постојат и прашања што ги засегаат студентите од целиот универзитет. Големиот пленум ги обединува помалите, локални пленуми. За заедничко одлучување преку еден генерален пленум, се гради структура на превртена пирамида, односно федеративна структура. Ставовите од локалните пленуми ги пренесуваат делегатите, кои најчесто се доброволци и може да се менуваат од собир на собир. Делегат може да биде секој припадник на локалниот пленум.

Разликата помеѓу претставник и делегат е во тоа што делегатот нема право да одлучува во име на пленумот, туку само го пренесува веќе одлученото. Ако случајно се погоди на тој собир на делегати да „падне“ некоја

екстремно добра и корисна идеја или решение, тогаш таа идеја или решение ќе постојат само како предлог, кој понатаму мора да биде претставен пред локалниот пленум и да биде прифатен или отфрлен. Дали некоја одлука се прифаќа зависи од бројот на гласови за и бројот на гласови против.

ЗОШТО ПЛЕНУМ?

Под „студентско движење“ се подразбира голема маса луѓе вклучени во еден општествен процес, најчесто со слична или со иста цел, која речиси секогаш бара висок степен на креативност, на интелектуалност и на рационалност. Па, затоа, таа маса луѓе треба да биде анимирана со цел да се носат што е можно покреативни и порационални одлуки. Колку повеќе луѓе се вклучуваат во процесот на одлучување или пак во процесот на обликување на формата на одредена акција, толку таа одлука или акција се покреативни и порационални. Ако постојат лидери и претставници, таа креативност се загушува со тоа што одлуките ги носат еден студент или пак група студенти. Дополнителен проблем е тоа што, кога постои парламент, огромна одговорност паѓа на мал број луѓе. Тие треба да се грижат за сите студенти, да ги знаат сите проблеми и, што е најстрашно, да имаат решение за сите проблеми. Тоа е речиси невозможно, па во практиката, парламентот, ако сака да биде функционален, секогаш треба да тежнее кон пленум. Па, прашањето што се наметнува тука е следното: зошто, тогаш, воопшто да имаме парламент? Зошто да не го замениме целосно со пленум?

Друга еднакво важна причина е тоа што општественото дејствување на студентите најчесто е против волјата на кој било државен апарат. Државата и нејзините функционери секогаш тежнеат кон одржување статус кво, а во некои ситуации и кон влошување на состојбата за големата популација. Тоа е факт што ќе се разбере во моментот кога ќе се сфати дека политичарите не се на своите функции за да го подобруваат општеството, ниту пак поради некои свои филантропски идеали, туку исклучиво заради моќта што тие функции им ја носат.

Постојат и голем број написи и видеоклипови на кои може да се види начинот на кој функционира пленумот. СИ препорачува да се прочитаат студијата „Земја на знаењето“, посветена на протестите во Србија во 2006 година, и хрватскиот „Блокаден прирачник“, во кој студентските активисти пишуваат како да се направи и да се одржи една блокада и како технички да се изведе пленумот во таква ситуација. Четивата може да се најдат на интернет-страницата на „Слободен индекс“.

Токму таа желба за моќ е она што ги тера бескомпромисно да се борат за одржување и за зголемување на сопствената моќ и да тежнеат што е можно помалку да им излегуваат на луѓето во пресрет, сè додека тие не се побунат. Па, за да се направи промена на оваа состојба, потребно е активно учество на студентите во врска со студентските проблеми и, општо, со сите актуелни студентски прашања. Меѓутоа, поради веќе споменатата тенденција на политичарите, тие ќе се обидат со сите можни средства да го дискредитираат, да го амортизираат или да го демотивираат студентското движење. За политичарите, студентскиот лидер е многу полесна мета за корумпирање, за заканување или пак за доведување на свој терен со суптилно присилување да води правни битки за кои тие се многупати поподготвени, отколку да успеат да го направат истото тоа со цела маса студенти. Речиси е невозможно сите активни членови во едно студентско движење да се изманипулираат, да се излажат или пак да се искорумпираат, за разлика од еден човек или од мала група луѓе. Последната, но не помалку важна причина е тоа што, кога постои пленум, постои целосна деперсонализација на движењето, а со тоа се убива можноста да се градат идоли и, на тој начин, се тежнее кон претворање на движењето во расправа меѓу идеи наместо во расправа меѓу суети.

ПЛЕНУМОТ ВО ПРАКТИКАТА

Речиси секаде низ светот студентите се организираат на овој начин. На различни места пленумот се нарекува различно, некаде го викаат „асембли“, некаде „студентски собир“, некаде „студентски состанок“, но освен во името, ваквите студентски организирања не се разликуваат во ништо друго. Ако погледнеме и во поблиските држави, ќе најдеме на примери во кои студентите, барем во некој период, биле организирани преку пленум: студентските протести и блокади во Србија во 2006 година, како и блокадите во периодот 2008-2014 година во Белград; протестите и блокадата на факултетите во Хрватска во 2008 и во 2009 година; протестите и блокадата на

универзитетот во Софија во 2013 и во 2014 година итн. Во Грција, пак, пленумот веќе одамна е општоприфатен начин на организирање.

НЕГАТИВНИТЕ СТРАНИ НА ПЛЕНУМОТ

Една од најголемите негативни страни е тоа што повеќето студенти не се научени да се самоорганизираат и би било потребно време да пројават самоиницијативност и да го научат овој нов начин на функционирање. Сепак, ние веруваме во студентите и сметаме дека сè се менува, а особено културата и начинот на размислување. Друг проблем што може да се појави е предолгото траење на вакиот тип состаноци, како и дискутирањето секојдневни нешта, кои можеби би требало да се решат на поедноставен начин (на пример, со гласање без дискусија). Синтеза на овие два проблема е и проблемот врзан за потребата од релативно често свикување состаноци. Живееме во динамичен свет, а проблеми има колку што сакаме (или не сакаме). Тоа, секако, ќе бара почесто среќавање на активните студенти, што ќе претставува дополнителна обврска што би требало да ја преземе секој студент. Сите овие проблеми, како и практичното и техничкото спроведување на пленумот, постојат без оглед на тоа дали ние сакаме или не сакаме. Меѓутоа, единствениот начин да ги подобриме негативните страни е всушност да направиме таков пленум и да почнеме да се организираме на тој начин. Веќе споменав и некои (квази)решенија на овие проблеми, а колку повеќе луѓе го прифатат овој начин на дејствување, толку повеќе вистински и нови решенија ќе најдеме.

За крај, треба да потенцирам дека сме свесни за неможноста да се активираат сите студенти. Меѓутоа, очекуваме силно мнозинство на свесни студенти што ќе сакаат сами да си ја градат студентската иднина. Најдобрата работа за пленумот е во тоа што, кога тој би бил речиси целосно нефункционален, во практиката би се свел на парламент, што значи дека најлошото сценарио што може да произлезе од него е она што веќе го живееме во своето секојдневие.

ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

НЕКОЈ ИЗБИРА, НЕКОЈ ПРЕБИРА

T Далибор Стајќ

Европскиот парламент е единствениот непосредно избран и, во исто време, единствениот легитимен орган на ЕУ. Парламентот ги претставува народите на земјите-членки на Европската Унија. Бројот на парламентарците не го одразува бројот на жителите на сите 28 земји-членки. Напротив, пресудно за работата на Парламентот е спојувањето на пратениците во повеќенационални групи според политичката припадност, а не според националноста.

В В

|
|

Петок попладне. На плоштадот „Луксембург“ спроти зградата на Европскиот парламент во Брисел врие како во кошница. Стотици младинци – девојките во здолништа и на високи потпетици, момчињата во костуми и со гланцани чевли – седат на тревникот со пиво в раце. Првата помисла кога ги гледаш сите тие ведри лица: сè е во ред. Фактот што малкумина го знаат: ова се практикантите во службите на Европската Унија.

Секоја година, низ канцелариите на институционалните грамади во Брисел минуваат околу илјада и двесте практиканти. Мнозинство од нив се пријавуваат за практична работа бидејќи во својата земја не можат да најдат вистинска. Впрочем, невработеноста на младите е еден од најгорливите проблеми на обединетото европско семејство. Со нејзината карта наголемо ќе се игра на претстојните избори за пратеници во Европскиот парламент.

Составот на Европскиот парламент се избира демократски на секои пет години од сите граѓани на ЕУ. Годишните избори ќе се одржат помеѓу 22 и 25 мај во сите 28 земји-членки. На претходните избори во 2009 година, на гласање излегоа само 27 отсто од младите луѓе на возраст помеѓу 18 и 24 години. Со оглед на ваквиот исход, оваа година, европската младина е многу поповикана да се вклучи во кроењето на иднината преку давањето на својот глас – во далеку понагласена мера се очекува од младите да ја изберат онаа Европа што најмногу ја сакаат.

ЗОШТО ГЛАСАЊЕТО НА МЛАДИНАТА НА ОВИЕ ИЗБОРИ Е ТОЛКУ ВАЖНО?

Од 2009 година до денес, Европа мина низ доста бурни времиња: мерките за борба против економската и против финансиската криза ја ставија Унијата на исклучително тежок тест. Ова им дојде како порачано на поединците што со скепса гледаат на ЕУ и на заедничката валута, еврото, воведено во 2002 година. Сепак, дали зголеменото внимание што популистите и евраскептиците го привлекоа на себе ќе се преслика врз изборните резултати – зависи и од низа други фактори.

Предизвиците пред кои стојат сите земји-членки се последиците од демографските промени и од глобализацијата на економијата и на пазарот на трудот. По избивањето на еврокризата, нееднаквостите меѓу пазарите на трудот на земјите-членки се продлабочија со брзина невидена дотогаш. Разликите добро може да се препознаат и во предизборните кампањи: додека во Шпанија и во Грција се дискутира за високата невработеност, во Германија и во Велика Британија постојано се повторува дека има недостиг од висококвалификуван кадар.

Оттаму, Унијата, односно Европскиот парламент и Европската комисија, во следниот мандат треба засилено да работи на отстранувањето на овие нееднаквости. За да се дојде до извесна рамнотежа, треба да ѝ се посвети големо внимание на мобилноста на младата работна сила. Во таа смисла, претстојните избори имаат пресудно значење за распределувањето на политичките групи во Парламентот, кои на овој или на оној начин ќе ги здружуваат и ќе ги одмеруваат силите во намерата за подобар живот на преку половина милијарда Европејци во големото семејство.

ШТО НАПРАВИ НАТОЧАК ВО 2013 ЗА ПОДОБРО ВЕЛО - СКОПЈЕ

ПРОЧИТАЈТЕ ГО ЦЕЛОСНИОТ ИЗВЕШТАЈ НА [HTTP://0.MK/GI2013](http://0.mk/GI2013)

РАБОТНИ АКЦИИ

МАПИРАНИ НЕДОСЛЕДНОСТИ НА 92% ОД ЦЕЛАТА ВЕЛОСИПЕДСКА МРЕЖА

28

ФОТО-ДОКУМЕНТИРАНИ ПРИЈАВИ ЗА ВЕЛО-НЕДОСЛЕДНОСТИ ПРАТЕНИ ДО ГРАД СКОПЈЕ

11

ИСПРАТЕНИ ПРЕДЛОЗИ ДО 11 ОПШТИНИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ВЕЛО-ИНФРАСТРУКТУРАТА ВО СКОПЈЕ

ВЕЛО АНАЛИЗА НА 30 ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ ОД КАНДИДАТИТЕ ЗА ГРАДОНАЧАЛНИЦИ

14

ПРЕДЛОГ ЗА 14 НОВИ ПОВРЗУВАЊА НА ПАТЕКАТА НА КЕЈ СО ОСТАНАТАТА ВЕЛОСИПЕДСКА МРЕЖА

ПОСРЕДУВАЊЕ ЗА ДОНИРАЊЕ НА ПАРКИНЗИ ЗА 12 ПАРКИНГ МЕСТА ВО ДВЕ УЧИЛИШТА

ОБЈАВЕНИ 35 ВИДЕА НА YOUTUBE ОД КОИ ПЕТ ДОКУМЕНТАРНИ ВО СОПСТВЕНА ПРОДУКЦИЈА

ДВЕ РАБОТИЛНИЦИ ЗА ЕДУКАЦИЈА ЗА ОСНОВНО ОДРЖУВАЊЕ НА ВЕЛОСИПЕДИТЕ

ПОДДРШКА И УЧЕСТВО НА КРИТИЧНА МАСА ТЕТОВО И ГОСТИВАР

СОРАБОТКИ

ПОДОБРУВАЊЕ НА СОСТОЈБАТА НА ПОСТОЕЧКИТЕ ВЕЛОСИПЕДСКИ ПАТЕКИ

ПРОШИРУВАЊЕ НА МРЕЖАТА ПРЕКУ ГРАДЕЊЕ НОВИ ПАТЕКИ

ОВОЗМОЖУВАЊЕ НА КОНТИНУИРАНО ДВИЖЕЊЕ ПО ВЕЛОСИПЕДСКИТЕ ПАТЕКИ

ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА БРОЈОТ НА ПАРКИНГ МЕСТА ЗА ВЕЛОСИПЕДИ

ИЗРАБОТКА НА ПРАВИЛНИК ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈА ЗА ИЗГРАББА НА ВЕЛОСИПЕДСКИ ПАТЕКИ

СТАТИСТИКА ЗА УДЕЛОТ НА ВЕЛОСИПЕД КАКО ПРЕВОЗНО СРЕДСТВО ВО ВКУПНИОТ СООБРАКАЈ

ГРАД СКОПЈЕ

ОПШТИНА ЦЕНТАР

ЈП УЛИЦИ И ПАТИШТА

ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРИСТАПОТ ЗА ВЕЛОСИПЕДИ ДО ТРГОВСКИТЕ ЦЕНТРИ

ПРЕНАМЕНА НА ДЕЛ ОД ПАРКИНГ МЕСТАТА ЗА АВТОМОБИЛИ ВО МЕСТА ЗА ВЕЛОСИПЕДИ

Јуриш на слободно велосипедско Скопје/ Што сè стори досега неформалната група #НаТочак?

СО КРИТИЧНА МАСА, ДАЛЕКУ ДА СЕ СТАСА

Се појавуваат од нигде-никаде со една единствена цел: да ја освојат улицата. Секоја последна среда во месецот, улиците на Скопје им припаѓаат неколку часа на сите „точакољупци“. На оние што гледаат отстрана велогрупата им наликува на збирштина демонстранти, а тие сакаат да го докажат токму спротивното: велосипедистите мора да

бидат што повидливи за да си го вратат што поскоро правото на слободно возење низ градските улици. На 30 мај 2012 година беше засведочен првиот ваков собир во Скопје. Сред сè помалите можности за нормално управување велосипед – поради долгогодишното невложување во велосипедската инфраструктура – оваа сенародна средба, во рок од неполни две години, прерасна во месечно градско збиднување. Пораката што

„точакољупците“ настојуваат да ја пренесат преку својата мисија е повеќе од јасна: велосипедот треба да си го добие заслуженото место на улицата!

Идејата за критичната маса првпат се појавила во 1992 година во Сан Франциско. Раширувајќи се како појава низ целиот свет, соборот под знамето на „критичната маса“ е вистинска прослава на слободата при возењето велосипед, а најмалку повод за

НАСТАНИ

3 ОРГАНИЗИРАНИ 3 ВЕЛО НАСТАНИ

ПРЕДАВАЊЕ ЗА ТРАНСФОРМАЦИЈАТА НА ЛУЉБАНА ВО ВЕЛО ГРАД

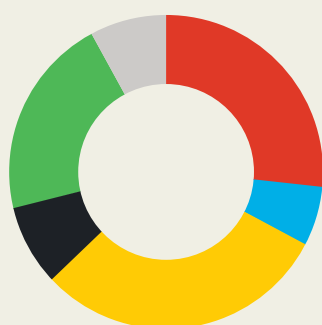
ПРОЕКЦИЈА НА ДОКУМЕНТАРЕН ФИЛМ

ОРГАНИЗИРАНА ПРОСЛАВА ЗА РОДЕНДЕНОТ НА КРИТИЧНА МАСА

6 УЧЕСТВО НА 6 НАСТАНИ (ОД КОИ ДВА НАДВОР ОД МАКЕДОНИЈА)

УСПЕШНО ОСТВАРЕНИ ПРОЕКТИ СО **13** ДИЗАЈНЕРИ, **4** МУЗИЧАРИ, **ИНСПИРИРАНИ** ДВАЈЦА УМЕТНИЦИ, ПЕТОРИЦА **СНИМИЈА ВИДЕА** ОД НАСТАНИТЕ НА **НаТочак**, **ОСТВАРЕНИ СОРАБОТКИ** СО НЕКОЛКУ КОМПАНИИ, СРЕДНИ УЧИЛИШТА И НЕВЛАДИНИ ОРГАНИЗАЦИИ

ФИНАНСИИ

27% ФЛАЕРИ, ПОСТЕРИ

30% ОСТАНАТО

8% СТИКЕРИ

21% КАЛЕНДАРИ

6% БЕЏОВИ

8% ИЗЛОЖБА

КРИТИЧНА МАСА

Во **2013-ТА** ГОДИНА БЕА ИЗВОЗЕНИ **12** КРИТИЧНИ МАСИ СО ВКУПНО **3.725** УЧЕСНИЦИ И ИЗВОЗЕНИ ВКУПНО **125** КИЛОМЕТРИ

ОДНОСИ СО ЈАВНОСТ

natochak.blogspot.com

facebook.com/Natochak

twitter.com/natochak

youtube.com/natochak

4190 ФАНОВИ НА ФЕЈСБУК, **860** СЛЕДБЕНИЦИ НА ТВИТЕР, **70** ПРЕПЛАТНИЦИ НА УОУТВЕ **45** НОВИНАРСКИ МЕДИУМИ ОБЈАВИЛЕ **103** ВЕСТИ ЗА **НАТОЧАК**

причинување проблеми и за соочување со возачите на моторни возила или со полицијата. Правото на слободно возење велосипед се постигнува по мирен пат, со сталоженост и, најважно од сè, со здружени сили.

Чувството да се биде рамноправен дел од групата, во која има и стари и млади, е врвен дострел на граѓанскиот велоактивизам. Впрочем, критичната маса е за многумина неповторлив

и крајно возбудлив „хепенинг“, но истовремено, од друга страна, ги огорчува, покажувајќи колку малку политиката сторила за унапредување на велосипедската култура во градот и уште колку ќе мора да се работи на натамошното подигнување на свеста.

Што сè сторија досега приврзаниците на групата #НаТочак? Визуелниот извештај за 2013 година ги обединува сите нивни значајни активности

насочени кон градење критична маса за организирање на месечните веловозења, како и кон градење институционална соработка за подобрување на велосипедската инфраструктура во главниот град. Колку нивната готовност за акција ќе се преслика на страната на градските власти – останува загатка што и во иднина будно ќе се следи. Во меѓувреме, следниот собир #НаТочак ќе се одржи на 28 мај 2014 година.

ФРИДРИХ ЕБЕРТ

– ФОНДАЦИЈА СО СЕРИОЗЕН ПРИСТАП
КОН МЛАДИНСКИТЕ ПОТЕНЦИЈАЛИ

Германската фондација „Фридрих Еберт“ нуди програми за политичка едукација на граѓаните, за поттикнување на учесството во граѓанското општество. Нејзината работа, меѓу другото, вклучува и програми преку кои на младите им се овозможува стекнување знаење и вештини за полесно интегрирање во општествените процеси со цел да се унапредат општествените вредности. Една од главните цели на Фондацијата е еднаков пристап до образованието, поради што нуди редовна практична работа и овозможува стипендии за талентирани студенти во чиј домен на интерес е градењето на демократското и на граѓанското општество. Подетални информации може да се најдат на официјалната интернет-страница www.fes.org.mk

ПРОЕКТ „ЗАЈАКНУВАЊЕ НА КАПАЦИТЕТИТЕ НА НЕВЛАДИНИОТ СЕКТОР“ – АКАДЕМИЈА ЗА МЛАДИ ИСТРАЖУВАЧИ 2014

Фондацијата „Фридрих Еберт“ – Скопје, покрај многубројните проекти за млади, минатата година започна со Академијата за млади истражувачи, проект чија цел е да обучи политички и општествено ангажирани млади луѓе да спроведуваат методолошки истражувања за јавното мислење на одредени теми со цел да се зајакнат капацитетите на организациите во кои работат.

Во рамките на Академијата на млади истражувачи во 2013 година, 12 млади луѓе, претставници на младински организации, беа обучени како самостојно да спроведат научни истражувања преку следните модули: дизајн на научни истражувања/пишување научни трудови; квалитативни методи на истражување (фокус-групи и интервјуа); квантитативни техники и методи на истражување; практики на испитување и на анализа (програма СПСС); политичка комуникација, кампања и пропагандни техники и анализа на порака и на соопштение за јавноста.

Како резултат на успешното спроведување на проектот во 2013 година, беше издадена и публикација со истражувањата што учесниците ги спроведоа самостојно, насловена „Младинските перспективи низ процесот на истражување“ (www.fes.org.mk). Затоа, се охрабривме да продолжиме оваа година со втората Академија за млади истражувачи.

Модулите за обука се спроведуваат од страна на Институтот за демократија (доц. д-р Ненад Марковиќ, доц. д-р Иван Дамјановски, м-р Миша Поповиќ и м-р Марко Трошановски) и на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања (доц. д-р Марија Топузовска-Латковиќ и доц. д-р Елеонора Серафимовска).

По завршувањето на обуките, секој од учесниците на Академијата за млади истражувачи спроведува истражување под менторство на еден од предавачите. Темата на истражувањето, како и методологијата, секој од учесниците ги одбира самостојно

во согласност со потребите на младинската организација во која е активен. На тој начин, Фондацијата „Фридрих Еберт“ инвестира во капацитетите на младите луѓе што се активни во граѓанскиот сектор во областа на креирање на младинските политики и на решавање на проблемите на младите во РМ. Преку совладување на методологијата на научно истражување и со помош на резултатите од неговото спроведување, младите ги дефинираат ставовите, размислувањата и перспективите на својата генерација, како и насоките во кои треба да се работи понатаму за подобрување на ситуацијата на младите во земјата.

ПРОЕКТ „СТУДИЈА ЗА МЛАДИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА“

По распадот на Југославија, земјите во регионот се соочуваат со големи политички, општествени и економски промени и превирања. Во периодот на транзицијата и на формирањето независни национални држави, на градењето сопствен идентитет и демократски вредности, овие земји се стремат кон интеграција во Европската Унија. Особено младите од Балканот или, поконкретно, од земјите на поранешна Југославија, се сведоци на повеќе драматични и впечатливи настани: граѓански војни, колапс на федеративната држава и сепарација на помали независни држави, премин од комунизам во капитализам, долг процес на транзиција, приватизација на општествената сопственост, визна забрана и визна либерализација, промена на домашните и на странските валути, висока стапка на невработеност и на сиромаштија – наспроти инстант збогатување, мноштво политички и владини промени. Од друга страна, пак, во исто време се одвиваше ерата на иновација на компјутерите, на мобилните телефони и на интернетот, што претставуваше своевидна револуција и почеток на нов, модерен начин на живеење, по кој се карактеризира дваесет и првиот век.

За да се измерат ставовите, желбите и очекувањата на младите во земјите од поранешна Југославија по сите овие случувања и промени, Фондацијата „Фридрих Еберт“ иницира спроведување студија за млади во земјите од

регионот. Идејата произлегува од познатата студија на Шел, која редовно се спроведува во Германија, на секои три до четири години, уште од 1953 година, и која покажува дека младите можат да бидат показател на идните тенденции во општеството и на долгорочните перспективи на една земја. Затоа, соработник на студиите за млади во регионот е проф. д-р Клаус Хурелман, професор на „Hertie School of Governance“ и раководител на дел од студиите на Шел во Германија. Со негова помош, студијата е веќе спроведена во Хрватска, во Албанија и во Косово, а се очекува набргу да се спроведе и во другите земји од регионот. Сите истражувања се спроведени со иста методологија, со што се овозможуваат натамошни споредбени анализи на резултатите.

Во Македонија, Фондацијата „Фридрих Еберт“ го спроведе истражувањето во соработка со Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Основната цел на оваа студија е да ги измери, да ги опише и да ги објасни главните ставови, верувања и вредности на младата македонска популација во однос на: општеството, економијата, образованието, вработувањето, политиката, интеграцијата во Европската Унија, религијата, семејството, социјалниот живот и преференциите за животниот стил. Студиите за младите отсекогаш биле и сè уште се предмет на голем интерес, но идејата и иницијативата за ова истражување доаѓаат од страна на ФЕС во вистинско време, бидејќи младото македонско население, како и младото население низ светот, и припаѓаат на генерацијата позната како „милениумска генерација“ или „генерација Y“ (родените во периодот од 1981 до 1999 година). За младите од оваа генерациска група се верува дека поседуваат многу специфични и уникатни системи на вредности, на карактеристики и на преференции, бидејќи овие млади луѓе се сведоци на многу општествени и економски трансформации во своето неодамнешно минато и се генерација што е израсната во период на иновациско-технолошка кулминација.

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

Самата студија може да понуди многу интересни и битни, но и загрижувачки резултати за младите во Македонија. Секако дека овие резултати може да послужат и како основа за натамошни подлабоки истражувања и анализи во одредени области, со цел да се преземат мерки за нивно подобрување. Исто така, резултатите може да послужат за потпомагање и за забрзување на процесот на интеграција во ЕУ, преку идентификување на точките на совпаѓање и на разидување помеѓу македонскиот (балканскиот/ југоисточниот) и европскиот идентитет на младата популација и очекувањата за иднината. Студијата покажува дека младите во Македонија имаат најголема доверба во членовите на потесното семејство, во роднините и во пријателите, а најмалку им веруваат на политичките и на религиозните лидери. На пример, најголемиот дел од младите живеат со своето семејство, најмногу од практични причини или поради тоа што тоа едноставно се

смета за „нормално“. Во иднина посакуваат да стапат во брак на возраст помеѓу 25 и 28 години и да имаат, главно, две деца. Влијанието на семејството е очигледно и во процесот на носење одлуки, каде што таткото сè уште го има најголемото влијание, иако постои одреден процент млади што можат да носат одлуки самостојно. Она што загрижува е тоа што кај младите постојат ниска вклученост во волонтерски активности и висок степен на хомофобија, што укажува на нискиот степен на отвореност кон различностите. Кај младите постои и незадоволство од финансиската состојба, кое расте пропорционално со возраста. Економската состојба дури 71 процент од младите ја оценуваат како лоша или како многу лоша и имаат негативни прогнози за неа во следните години. Оттука произлегува фактот (кој е особено загрижувачки) дека половина од младите размислуваат да ја напуштат земјата, најмногу поради финансиски причини, а третина од нив не би се вратиле никогаш.

Најпосакуваното работно место за младите е јавната администрација, но за него сметаат дека се добива со помош на пријателски и политички врски. Силната ориентација кон семејството е изразена и во поглед на политичките убедувања, кои кај голем дел се слични со оние на родителите. Постои голема заинтересираност за политичките случувања во земјата, но не и за случувањата во регионот, во Европа и во светот. Сепак, и покрај недовербата, постои одреден степен на оптимизам во поглед на евроинтеграцијата на Македонија, во која младите гледаат надеж за економски и за политички прогрес на земјата. Студијата можете во целост да ја проследите на овој линк: <http://fes.org.mk/pdf/pub-mk-13.pdf>

Нита Старова
Проектен координатор
Фондација „Фридрих Еберт“
– канцеларија Скопје

ОДА ЗА ПОЛИТИЧКИТЕ НАУКИ

T Калиа Димитрова [Правен факултет „Јустинијан Први“ – Скопје] Иван Илиев

„Една од казните за одбивањето да учествува во политиката е да завршиш управуван од инфериорните“. (Платон)

Политичко е сè што е човечко. Да не беше, ќе бевме животни без разум, а не сме. Да не беше, немаше да живееме во заедница, да се грижаме за меѓусебните односи, да ги уредуваме и да ги подобруваме условите во кои постоиме. Доколку на овој начин го разграничиме политичкото (како цивилизирано, уредено, правно) од нешто друго што може да го наречеме „природна состојба“, според поборниците на

договорната теорија, се прашувам како се случи неразбирањето на тоа што сè е навистина политичко и зошто секој човек има обврска и, уште повеќе, потреба да биде политичко суштество. Овој простор сакам да го искористам за да расчистам некои дилеми и нејаснотии што очигледно постојат во однос на политичкото и на самата политичка наука како дисциплина и како кариерна насока.

Во текот на моите тригодишни студии (очигледно – по политички науки), спектарот на смешните реплики што ги добивав кога ќе кажев што студирам беше

шаренолик и богат: од чудење до неверување, до етикетирање и до крајно стигматизирање на политичката наука.

Проблемот е многу подлабок одошто можеби изгледа на прв поглед. Ми се чини дека луѓето што ми се сограѓани, особено младите, имаат аверзија кон зборот „политика“, нешто што се стекнало со разочарувањето од политичките функционери, со медиумската затруеност и со генерациското преземање ставови, нешто што резултирало со незаинтересираност и со отуѓеност од политиката.

Меѓутоа, политиката, во својата генеричка смисла, е уредување на „правилата“ во градот и на граѓанските односи, изнаоѓање решенија, решавање проблеми. Политичката наука во својата срж го има учењето за моралот и за етиката на Кант, за еднаквоста на Русо, за праведноста на Роулс. Прогресивната политичка мисла изродила богати плодови, во кои ние денес уживаме без воопшто да размислиме дека некој се изборил за нив; правото на глас, еднаквоста пред законот, слободата на мислата и на говорот – се нешта што постоеле отсекогаш за сите. Си земаме право да ги забораваме овие успеси и да ја маргинализираме политичката наука едначејќи ја со недостигот на морал и на етика. Јасно е дека ваквиот развој на настаните може слободно да им се припише на лошите политички решенија, кои ние ги чувствуваме, ги дишеме и ги живееме, но одговорот на оваа криза, според мене, е повторно во самиот човек како индивидуа што, заедно со другите, ги креира моралниот, политичкиот и општествениот систем во кои се наоѓаме во моментот. Се соочуваме со генерален пад на популарноста на моралот и на етиката, живееме во време кога да се биде себичен е прифатливо и, повеќе од тоа, препорачливо за да се опстои. Овие „модерни“ вредности, кои, според мене, се безмилосни и нечовечни, се повлечени низ сите сфери на општеството, а политиката, како некој своевиден регулатор на општествените односи, е можеби сферата во која најбрутално може да се посочат таквите општествени „болести“. Со оглед на тоа што ова е точно, одговорот не е во фрлањето анатема врз политичката наука, туку напротив – во нејзиното фаворизирање, бидејќи за да тргне работата по нагорен тек, потребен е само квалитетен и компетентен кадар, кој ќе биде поткован со знаење наместо со кафеански муабети. Дали човекот овој пат ќе успее да ја победи моралната болест, одново да го осмисли сценариото на заедничко живеење и да го постави во насока на морално издржан политички ракурс? Тоа, пред сè, ќе зависи од развојот на новото морално (политичко)

лидерство, од негувањето и од правилното насочување во развојот на новите морални лидери. Сè додека бројот на овие луѓе е мал (а верувајте, мал е), несоодветни личности ќе ги прават истите грешки во политиката, кои ги гледаме и ги живееме ние. Сè додека не сфаќаме зошто некој човек што е креативен, либерален и прогресивен решил да учи политички науки, ќе се соочуваме со средновековни мерки, со популистички политики и со патријархални закони. Сè додека ја гледаме политиката како нешто злобно, корумпирано и недоследно и сè додека го деморализираме секој што се занимава со политика, и самите правиме реалноста да остане таква. Сè додека е „тапа“ да се интересираме за политиката, милион закони ќе ни се протнат под чергиче, за на крајот некој друг да ни пропишува каде да се движиме, како да живееме, дали да раѓаме, каква фризура да имаме!

И, потоа, ќе ја обвиниме политиката. Ќе обвиниме еден апстрактен поим за сите нешта што самите треба да ги поправиме. По оваа аналогија на обвинување, на секоја дисциплина може да ѝ ги најдеме болните точки. Исто како што економската наука нема пронајдено чаре за кризата и како што медицината нема пронајдено лек за сидата, и политичката наука нема пронајдено лек за војните, за расипаното владеење, за корупцијата, за непотизмот. Всушност, погрешно е да се бара лек, треба да се гради систем на превенција. Доволни се бедните обиди за поправање на грешките кога е предоцна. Грешки платени скапо, со човечки животи. Да ја сведеш или да ја споредиш целата длабочина на филозофијата на политичката наука со ова фијаско од политика што го искусуваме ние – е исто како да ја споредиш архитектурата со проектот „Скопје 2014“. Науката и практиката често, за жал, се разидуваат: науката нè едуцира за мислата, која е сржта на секое дело, додека практиката понекогаш знае да замржи пред она што треба и го прифаќа она што одговара. Меѓутоа, вистинската убавина на секоја филозофија е во нејзиното соодветно спроведување во

реалноста. Секоја наука е како една огромна вреќа без дно, како онаа на фамозниот дедо со бела брада, полна со подароци. Колку подароци ќе добиеш зависи од тоа колку длабоко ќе навлезеш (знаењето и информациите се вистинските подароци), а какви подароци ќе добиеш зависи од тоа што навистина си посакал.

Самото изучување на политичката наука не го прави човекот „печен“ политичар. Уште помалку го прави по автоматизам член на политичка партија или дипломат што се смешка на коктел-забави. Политичката наука ја изучуваат луѓе што веруваат во доблестите на човекот и во можностите за унапредување на политичката мисла *vis a vis* практика, во изнаоѓањето алтернативни начини на уредување на општествените односи, во вечната борба за слобода, за братство и за единство. Луѓето што ја сакаат политичката наука лобираат за граѓанското собирање, дебатирање и протестирање и докажуваат дека секогаш постои простор за борба.

Лепењето негативни етикети на наука што постои само за да го унапреди човештвото (всушност, како и секоја друга наука) е плод на недоволната информираност. Ги охрабруваме сите оние што размислуваат да ги изучуваат политичките науки бидејќи на реалната политичка слика ѝ се потребни млади прогресивни умови што свесно и совесно ќе воведат позитивни промени во политичкиот живот, за кој, верувам, заклучивме – нè засега сите нас.

Се соочуваме со генерален пад на популарноста на моралот и на етиката, живееме во време кога да се биде себичен е прифатливо и, повеќе од тоа, препорачливо за да се опстои.

*Политичката наука ја изучуваат луѓе што веруваат во доблестите на човекот и во можностите за унапредување на политичката мисла *vis a vis* практика, во изнаоѓањето алтернативни начини на уредување на општествените односи, во вечната борба за слобода, за братство и за единство.*

ЕДЕН ПОИНАКОВ РАЗГЛЕД НА КРИЗАТА НА ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ

ИЛИ ЌЕ ИЗЛЕЗЕМЕ НАКРАЈ СО ХАОСОТ ИЛИ ТОЈ ЌЕ БИДЕ НАШИОТ КРАЈ

T Кристина Велевска

● Хаосот во образовниот систем им е омилена тема на многу новинари. За причините зад него и за последиците од него се пишувало толку често што веќе напамет ги научивме сите негови подробности. На толку многу знаење, сепак, се чини дека останавме неспособни да излеземе накрај со образовните проблеми. Главниот проблем во сите досегашни разгледи за нив е тоа што малкумина ја препознала и ја сфатиле суштината на двете клучни димензии што секогаш наново се повторуваат: системот и хаосот. Вака согледаниот недостаток нè мотивира да му пристапиме на проблемот токму преку сопоставување на овие две сложени категории и нè повикнува на што поскоро преиспитување на сите претпоставки за образованието што досега сме ги земале здраво за готово.

Да тргнеме од позитивната страна на проблематиката: поимот „систем“ означува умислено скроена и планомерно организирана целина со една или со повеќе функции, преку кои поединецот или определена група луѓе може да ги препознаат и да ги реализираат своите животни цели. Еден систем се состои од најмалку два елемента без кои тој не може да ги оствари главните функции и се одликува со низа особености што неговите елементи ги немаат како засебни делови. Составните елементи на системот еден без друг не може да имаат независно влијание врз него. Подобрувањето на засебните делови на системот не значи дека во исто време и по секоја цена ќе го подобри и системот како целина. Напротив, тоа може да води кон нарушување или кон негово потполно уништување.

продолжува >>

Ако се интересирате за оваа проблематика, ви ја препорачуваме книгата:

Mitroff, Ian I., Hill, Lindan B., and Alpaslan, Can M. Rethinking the Education Mess: A Systems Approach to Education Reform. New York: Palgrave Macmillan, 2013.

На темната страна на видикот, под „хаос“ се подразбира систем од проблеми што е лошо организиран или, во извесни случаи, целосно неорганизиран. Тој се состои од најмалку два проблема. Ниту еден од проблемите што го сочинуваат хаосот не постои независно од другите проблеми. Најмалку еден од нив има тешко решлив карактер, бидејќи не може целосно да се дефинира, а не може ни да му се пристапи преку постојните научни дисциплини. Хаосот ги обединува грижите, чувствата, стравовите, надежите, како и придружните претпоставки и верувања на лицата непосредно засегнати со него, а едновремено ги содржи и сеќавањата за претходните обиди да се излезе накрај со него. Во својата суштина, хаосот е нерешлива категорија – човекот мора постојано да се снаоѓа со него на најдобриот можен начин.

Ако се има наум значењето на претходните две димензии, јасно е дека проблемите со кои се соочува образованието денес се системски проблеми длабоко вкоренети во структурите под кои функционираат училиштата и универзитетите. Тие се силно поврзани со другите системи што функционираат во пошироката околина во која се наоѓаат самите образовни установи, така што може да зборуваме за исклучително сложена макросредина. Училиштата и универзитетите не може да се менуваат само преку проектни програми и преку краткорочни партнерства. Сосема инаку, тие ќе се променат единствено доколку самите ја преземат одговорноста за себе и почнат да размислуваат за прекројување на своите системи и за своите внатрешни процеси, како и за начините на кои се поврзуваат со единиците што претходно ги сметале за надворешни елементи.

Никогаш не треба да се верува само во една дефиниција на системот и на хаосот. На нив треба да се гледа низ колку што е можно повеќе перспективи, како што се психолошката, општествената, антрополошката, историската, моралната, политичката, технолошката, финансиската, па дури и духовната. За да се добие што подобар увид во сложеноста на системот и на хаосот, треба да се вклучат што повеќе засегнати поединци и експерти, од кои ќе се извлечат издржани анализи од повеќе гледни точки. Притоа, треба да се следат, да се испитуваат и да се предизвикуваат сите претпоставки и верувања што дотогаш биле земани здраво за готово. Со еднаква мера треба да се истражат и да се разберат процесите на интеракција што се одвиваат во хаосот со цел да се откријат најштетните и најбесмислените од нив.

Конечно, способноста да се управува со хаосот претставува своевиден духовен предизвик. Во постојниот несовршен свет, подвизите на секој поединец не само што ќе предизвикаат промени туку и самите по себе се клучни за внесувањето какви било промени. Ако постојат можности за промени, активноста на секоја личност, бездруго, е незаменлива. Сепак, за да се оствари, секоја индивидуа мора да научи како да управува со хаосот и да излезе накрај со него. Дотолку повеќе, не само што ќе треба да собере енергија и да развие способност да го толерира туку ќе мора да пронајде и волја да го препознае со сиот свој разум и со сето свое битие, дејствувајќи мудро и претпазливо. Наставници, професори, педагози, директори, декани, ректори и министри, со мудрост претпазливо напред!

ЖИВОТ ВО ДВЕ ПАРАЛЕЛИ: ОНЛАЈН И ОФЛАЈН

T Ивана Чичоска, [Правен факултет „Јустинијан Први“ - Скопје]

📷 Иван Илиев

Често бараме изговори за работите што, едноставно, по некоја логика на нештата, не ни се допаѓаат или, колоквијално кажано, не ни се по кеф. Одбиваме да се соочиме со вистината, преокупирани со своите амбиции, сепак немоќни да се бориме за нив. Губиме контрола над нештата во својот живот затоа што се чини дека некој друг ни работи зад грб. Го бараме коренот на проблемот за нашите неуспеси, но го губиме фокусот и лесно ја предаваме битката. Следејќи ја филозофијата на капитализмот, одлучуваме да бидеме што покул, посупериорни, поженствени, пооригинални, но сето тоа – „онлајн“. Во светот во кој владее интернетот, се наметнаа нови правила на игра. Кибернетичката (не)култура неминовно стана нашето алтер-его, но клучното прашање е колку добро се познаваме себеси, а дури потоа колку го познаваме нашето дигитално општество. Токму во такво, електронско, капиталистичко и компетитивно општество, ние сè повеќе наликуваме на несовесни и безумни консументи преплавени со море од информации, а иронијата е во тоа што губиме чувство за реалноста. Меѓутоа, што всушност значи да

се живее живот во две паралели? Теоретски, тоа и не е толку невозможно, но во практиката понекогаш може да звучи конфузно. Во свет со изместен вредносен систем, младите, а и возрасните, лесно стануваат плен на еуфоријата со која изобилува виртуелниот свет како противтежа на монотонијата и на сивилото во реалноста, така што лесно може да се изгуби контактот со реалниот свет. Нашиот живот добива нова форма во навидум безгранично слободната кибернетичка сфера, премногу зборуваме, а премалку дејствуваме; почнавме да наликуваме на виртуелни фигури без визија и без соништа. Немаме храброст да се бориме за повисоки студентски и животни стандарди, но сме шампиони за одлични статуси на „Фејсбук“. Технолошкиот детерминизам премина во следната фаза – од реална виртуелност, во виртуелна реалност, за која зборува Мануел Каstell, познат социолог и еден од најцитираните научници денес. Интернетот суптилно станува нашето „алфа и омега“ додека глумиме среќа пред своите монитори, а нашата духовност останува во

заден план. Живееме заробени во матрицата, следени, манипулирани и контролирани, опкружени со камери, и речиси и не можеме да сториме многу за заштитата на својата приватност „онлајн“ и „офлајн“ – затоа што светот, со друштвените мрежи, стана сцена пореална од онаа за која пишуваше Шекспир.

Филозофијата на 21 век дотолку повеќе го деградира нашиот дух, стимулирајќи незапирлив порив по материјалното, а нашиот духовен развој стагнира, компромисно потиснат од надмоќта на мрежата. Преокупирани сме со тоа што луѓето мислат за нас, а на „Фејсбук“ глумиме божици и херои.

Посакуваме забава или, популарно, „инфотејмент“, газиме безмилосно врз своите идеали и ѝ се препуштаме на виртуелизацијата за да не ѝ усреќи и да ја пополни празнината во нашите срца. Одбираме алтернативен свет, имагинарен град, за да ги залечиме лузните од болното и монотоното секојдневие и да пронајдеме барем малку утеха за своите скршени срца и неостварени соништа.

продолжува >>>

ИЗЛЕЗ/ЈУНИ 2014

ЖИВЕЕМЕ ЗАРОБЕНИ ВО МАТРИЦАТА, СЛЕДЕНИ, МАНИПУЛИРАНИ И КОНТРОЛИРАНИ, ОПКРУЖЕНИ СО КАМЕРИ, И РЕЧИСИ И НЕ МОЖЕМЕ ДА СТОРИМЕ МНОГУ ЗА ЗАШТИТАТА НА СВОЈАТА ПРИВАТНОСТ „ОНЛАЈН“ И „ОФЛАЈН“ – ЗАТОА ШТО СВЕТОТ, СО ДРУШТВЕНИТЕ МРЕЖИ, СТАНА СЦЕНА ПОРЕАЛНА ОД ОНАА ЗА КОЈА ПИШУВАШЕ ШЕКСПИР.

Веруваме во што сакаме, но каде е вистината? Иако можеби „Гугл“ го има одговорот на тоа прашање, ние сме далеку од неа. Се задоволуваме со просечност, со хипокризија, со медиокритетски дух, со лажен сјај и со лажни пријателства, со вештачка насмевка и со ударни вести во вечната потрага по бизарното и спектакуларното, притоа мислејќи дека сме го достигнале врвот со консумирање што повеќе информации. Живееме одвоени од своите семејства во сопствениот дом, а она што се случува надвор од нашиот свет ѝ го припишуваме на случајноста. Завршуваме преокупирани со туѓите животи бидејќи, нели, најважно е да сме дел од толпата. На крајот, остануваат тишината и мракот што самите ги создаваме озборувајќи до бескрај, недоволно грижејќи се за тоа што го правиме со себе и од себе, и застануваме во магичен круг перманентно префрлувајќи ја вината врз другите дежурни виновници бидејќи, нели, ние сме совршени. Нашиот живот се руши како кула од карти – тоа е реалноста на 21 век, но важно е дека имаме одлични фотографии за својот виртуелен албум на „Фејсбук“ и на крајот сè се сведува на нашиот живот „онлајн“. Апсурдот на дигиталната ера на комуницирањето е во тоа што го губиме својот реален идентитет во замена за виртуелниот, стануваме подвоени личности само затоа што се чини дека за интернетот ни небото не е граница, па ги претпочитаеме виртуелните заедници како нов тренд.

Како да се заштитиме од малверзаациите на интернетот и како да се „програмираме“ за да ги почитуваме повторно вистинските вредности? Кастелс вели дека единствениот начин да се заштитиме од нападите на мрежата е воопшто да не бидеме дел од неа, но во моментот цената за тоа е превисока. Интернетот е нашето нужно зло, но тој не мора по дефиниција да биде и нашиот господар. Сè уште имаме простор и шанса да бидеме креатори на сопствената иднина и да веруваме во своите соништа и сè уште може да го користиме интернетот, но како средство за комуникација и како извор на знаење, а не како наш бог. Може за миг да побегнеме од секојдневието, но колку

долго ќе траат нашата инфериорност, инертност, пасивност, агонија и апатија кон она што нè опкружува и кон општествената заедница во целост?

Токму поради таквото „бегство“ и поради игнорирањето на општествената стварност, се распаѓаат цели семејства, се случуваат воени и терористички конфликти, се случува рецесија, сведоци сме на депресији, анксиозност, тивка болка и на егзистенцијална борба, ни се случуваат кризи од секаков карактер, вклучувајќи ја и најважната – духовната криза; сето тоа само затоа што едноставно сакаме да ги одминеме предизвиците со кои треба да се соочиме и да заборавиме на проблемите, затоа што заминуваме и продолжуваме со својот живот... „онлајн“.

Денес сите патишта водат кон друштвените мрежи, но за да бидеме „промената што сакаме да ја видиме“, мора сериозно да ја сфатиме тежината на овој чекор и да ја спознаеме вистината, да не ги негираме своите недостатоци и да не живееме во илузија, туку да работиме упорно и посветено на себе за сите да дадеме активен удел во изградбата на светот за кој сонуваме. Мора да размислуваме сериозно за своите постапки пред да биде предоцна: што објавуваме, колку лични податоци споделуваме, како се однесуваме и како пристапуваме на интернет. Да имаме предвид дека копчето „Undo“ е непознат термин за мрежата. Пред да се „оголиме“ и пред да се отвориме пред светот, вреди да размислиме до кога ќе трае нашата виртуелна забава, која често завршува непријатно токму поради недоволна информираност, незнаење, наивност или едноставна незаинтересираност за последиците. Еуфоријата ќе згасне во оној миг кога ќе сфатиме дека сме отишле предалеку и сме ја загубиле контролата над својот живот. Тинејџери објавуваат дека ја загубиле невиноста, се формираат посебни групи во кои се шири говор на омраза, воедно очигледен и на нашите профили, преку овој исклучително поволен канал за пренесување секакви коментари, клевети и навреди – на „Фејсбук“ се пишува за сè и за сешто, се објавуваат провокативни видеоклипови и слики од малолетници,

а многу малку размислуваме за последиците во реалноста од сето она што го правиме „онлајн“, за тоа како се рефлектира нашата несвесност во сите општествени сфери.

Токму затоа, мора да бидеме исклучително претпазливи и да ги користиме сите предвидени механизми за заштита на приватноста, да ги следиме промените иако се хипердинамични и да се едуцираме повеќе за своите права и за кибернетичките феномени во време кога постои тенденција интернетот да се признае како основно човеково право. Нашата виртуелна реалност продуцира дигитализирани нации, но нам ни останува да одлучиме како ќе го користиме своето време, дали ќе комуницираме непосредно или со посредство на компјутер, дали ќе се забавуваме на друштвените мрежи или ќе излеземе со своите пријатели, дали ќе поминуваме време со семејствата или ќе бараме начин да се интегрираме во виртуелните заедници и да ја оствариме својата желба за припадност. Крајно време е да се запрашаме како ги користиме своето време и својата слобода на изразување, дали придонесуваме за владеење на правото или сме дел од проблемот, колку ги познаваме своите демократски права и дали можеби чукаме на погрешна врата кога го изразуваме своето незадоволство од секојдневието и од промените што не ни се допаѓаат. Имам право да бидеме незадоволни, но што правиме за да се подобрат одредени дисфункционалности и проблеми што нè обременуваат и дали чекаме неуморно некој друг да ги среди состојбите наместо нас? Додека ние се забавуваме во виртуелниот свет и лесно забораваме на грижите, реалноста станува посурова одошто можеме да замислиме; тензична, исполнета со страв, со стрес, со турбуленции, со дисхармонија, со конфузија, со хаос... И, така, наместо да му се поклонуваче на неговото величество интернетот, може обединето да се избориме за подобар свет, да им отстапиме простор на своите идеи, креативност и оригиналност и да веруваме во своите соништа и во моќта на визијата за свет каков што сите заслужуваме.

КОЈ ЈА УБИ КРЕАТИВНОСТА?

» РАЗЛИЧНИОТ НАЧИН НА РАЗМИСЛУВАЊЕ ЧЕСТО СЕ СМЕТА ЗА ИРЕЛЕВАНТЕН, ДРЗОК, ПА ДУРИ И ГЛУПАВ. ЗОШТО КРЕАТИВНОСТА НЕ Е ПРИОРИТЕТ ВО ГРАДЕЊЕТО НА ЛИЧНОСТА?

T Трајанка Камчевска

I Иван Илиев

Младите се како семе, потребни им се „вода“ и „сонце“ за да растат и да ја развиваат својата креативност. Неопходно е постојано стимулирање на нивните размисли за да се всади желбата за истражување на светот околу нив. Постојано да се „полеваат“ и да се изложуваат на „сонце“. Потребно е спознавање на факторите што влијаат врз развојот на креативноста за да може да се обликуваат на начин што би предизвикувал слобода на младиот ум.

Првиот фактор што влијае врз креативноста кај младите е општата животна средина во државата во која тие растат и се развиваат. Колку таа придонесува или не придонесува за ова – е дискутабилно прашање. Дали ги толерира и соодветно ги охрабрува новите идеи и различното размислување? Прашање што, исто така, не може да се одговори во само неколку реди. Општеството, покрај образованието и самостојното надградување, исто така игра огромна улога при کالاпењето на младиот дух. Менталитетот, општоприфатените морални закони и норми, а најмногу од сè – непосредните учесници во конкретното општество, се „брусачите“ што ја обликуваат мислата.

Вториот фактор е (с)познавањето на технолошката свест кај младите. Како поважен чинител се јавува образовниот систем, кој треба да биде конструиран на таков начин што ќе ги насочува младите креативно да размислуваат. Оттука, начинот на предавање во новите наставни програми, наместо само на пасивно усвојување факти, треба да се заснова на откривање нови знаења и на развој на критичкото размислување. Самата технолошка свест кај младите може да се поттикне преку образовниот систем, со што се добива комбинација што значително може да им помогне на младите да се ослободат од стегите и од униформноста во размислувањето и во конформистичкото прифаќање на фактите. Кога образованието ќе ја интегрира технологијата во својот систем и притоа ќе ја употреби во своја полза, младиот ум ќе биде способен да размислува и подалеку од хоризонтот на околината, односно ќе го постигне она „thinking outside of the box“ (размислување надвор од кутијата).

Во Македонија, образовниот систем речиси не ја поттикнува ниту пак ја поддржува креативноста кај младите. Различниот начин на размислување често се смета за ирелевантен, дрзок, па дури и глупав. Уште пред да почне учебната година, однапред се утврдува наставен план што се заснова на способноста на личноста за меморирање. Највисоките оценки им се доделуваат

ПОТРЕБНО Е ИСТРАЖУВАЊЕ НА ТАЛЕНТОТ. ПОТРЕБНИ СЕ ПРОГРАМИ ШТО БИ ИМ ОВОЗМОЖИЛЕ НА МЛАДИТЕ ДА СЕ СТЕКНАТ СО НОВИ ЗНАЕЊА И СПОСОБНОСТИ. ПОТРЕБНО Е ГРАДЕЊЕ НА САМОДОВЕРБАТА, БЕЗ ОГЛЕД ДАЛИ СТАНУВА ЗБОР ЗА ГЛУМЕЊЕ, ПЕЕЊЕ, ТАНЦУВАЊЕ, ПИШУВАЊЕ ИЛИ ЕДНОСТАВНО ЗА ПОИНАКОВ СТАВ ОД ОНОЈ „ОД КНИГАТА“.

„УЧИЛИШТЕТО МЕ ИЗНЕВЕРИ МЕНЕ, НО И ЈАС ГО ИЗНЕВЕРИВ НЕГО. МИ ЗДОДЕА. НАСТАВНИЦИТЕ СЕ ОДНЕСУВАА КАКО НАРЕДНИЦИ. ЈАС САКАВ ДА ГО УЧАМ ОНА ШТО САКАВ ДА ГО ЗНАМ, А ТИЕ САКАА ДА УЧАМ ЗА ОНА ШТО ЌЕ МИ ГО ДАДАТ НА ТЕСТ. ОНА ШТО НАЈМНОГУ МЕ НЕРВИРАШЕ Е КОМПЕТИТИВНИОТ СИСТЕМ. ПОРАДИ ОВА, НЕ БЕВ ВРЕДЕН ЗА НИШТО И ЧЕСТОПАТИ МИ ВЕЛЕА ДЕКА ТРЕБА ДА ГО НАПУШТАМ УЧИЛИШТЕТО“. АЛБЕРТ АЈНШТАЈН

на оние што „најдобро“ ја знаат лекцијата, односно на оние што, горе-долу, ја имаат научено речиси напамет. Ученикот/студентот чија креативност е поразвиена од онаа на другите понекогаш се смета и за извор на вознемирување или на попречување на „нормалниот“ тек на предавањето. Овој систем нема да се смени што поскоро. Ретки се наставниците и професорите што им обрнуваат поголемо внимание на „посебните“ деца. Ретко на кое предавање се толерираат конструктивната забелешка или несогласувањето со изнесените факти. Останува прашањето: како да се поправи ова и како да се врати поддршката за креативните, кои често се нарекувани и претемпераментни за да седат на час?

Она што е потребно е да им се посвети одредено време на младите што искажуваат желба за дискусија на одредена тема гледана од малку поинаков агол. Сè помалку има и воннаставни активности што би помогнале во разгорувањето на страста за дознавање нешто ново, за запознавање некоја нова сфера од животот, за нов начин на согледување на нештата. И повеќе од јасно е дека радикални промени, колку и да се потребни, не може, а и нема брзо да се случат. Потребна е постепена промена, како кај образовниот кадар така и во образовниот систем и во наставните содржини. За да се остави простор за критичко размислување, треба да имаме просветни работници што критички ќе размислуваат, учители што постојано ќе прашуваат за да имаат љубопитни ученици и професори што ќе го искажуваат своето двоумство за студентите да почувствуваат дека имаат простор да прашаат и и самите да се двоумат. Така, постепено ќе се трансформира општеството и конформизмот полека ќе почне да се топи.

Прашањата се јасни, одговорите – сè уште нејасни. Кој ја уби креативноста? Кој и како им ја задоволи жедта на младите да се откријат повторно? Како да се врати страста кај младите за себеспознавање, за саморазвивање? Колку ли скриени филозофи и уметници има меѓу нас, заспани во длабок сон, во долгогодишна летаргија, задушени од секојдневните политичко-економски случувања, изгубени на патот кон себикалењето?

Бидете љубопитни. Читајте. Пишувајте. Пејте. Прашувајте. Постојано и насекаде. Не постојат глупави прашања. Самите сме одговорни за сопствениот личен развој и во никој случај не смееме да го оставиме во рацете на општеството, а уште помалку во рацете на образовните институции. Тие може да ни дадат насока, но не и да нè искапаат како уникати. Уникатноста зависи од нас.

КРЕАТИВНА МЛАДИНСКА АКЦИЈА ПРОЕКТ ШТО ГИ РАЗБУДИ СИТЕ СЕТИЛА

» ВО ИМЕ НА ЗАВРШНИОТ ЈАВЕН НАСТАН НА „КРЕАТИВНА МЛАДИНСКА АКЦИЈА“ – „КОЈ СЕ ПЛАШИ ОД МОЛКОТ ЛОШ“, ИМАТЕ МОЖНОСТ ДА ПРОЧИТАТЕ ЗА КРЕАТИВНИОТ ПРОЦЕС ЗАД ОВОЈ ДОЛГОПОДГОТВУВАН НАСТАН, КАКО И ЗА ЛИЧНИТЕ ВИДУВАЊА НА КООРДИНАТОРИТЕ НА ПЕТТЕ РАБОТИЛНИЦИ.

 Весна Илиевска, Елена Фидановска

Прашањето за младинскиот активизам и за вклученоста на младите во јавниот простор како постојано да е отворено за полемика. Студентите, како огромна маса луѓе што треба да го претставуваат прогресот во општеството, се претвораат во занемана група маргинализирани индивидуи. Зошто не можеме да дојдеме до коренот на овој проблем? Кога размислувам на оваа тема, сè повеќе ми се чини дека пристапот кон проблемот е погрешен. Она што е потребно се реални позитивни промени, кои треба да се поттикнат со позитивни и оригинални акции. Заплеткана некаде меѓу сопствените остатоци од палава детска утопија и идентитетот на разумна возрасна личност, пишувајќи предолги реченици и водејќи уште подолги дебати, заборавив како да го погледам светот низ детските леќи и да се повикам на креативноста, на оригиналноста и на младешкиот дух. Во потрагата по некое ново позитивно искуство што би ми дало мотивација да го искажам својот став и притоа да комуницирам со јавноста на позитивен и свеж начин, налетав на „Креативна младинска акција“ (КМА), проект што конечно ми ги отвори капиларите и направи простор да проструи нова крв низ мене. Проектот започна во октомври 2013 година под капата на

студентската организација „Излез“, со координаторската палка на **Наташа Ѓорѓиевска**. За потребата и за целите на проектот, разговаравме со Наташа, која со нас го сподели својот став на темата:

„Младите денес често се критикувани поради својата пасивност и недоволна бунтовност, додека од нив се очекува да реагираат и да бидат вклучени во општествените прашања од причина што токму тие се движечка сила на секое општество. Се согласувам дека младите луѓе треба да бидат вклучени во решавањето на општествените прашања, особено на оние што ги засегаат нив, па дури и самите да ги поведуваат ваквите акции и да бидат вклучени во градењето на општествените вредности. Општествените случувања се одговорност на самите граѓани и од нив би требало да произлегува и потребата за унапредување на општеството во кое живееме. Меѓутоа, она што е идентификувано како недостиг, особено кај младите денес, е културата на реакција, но и просторот каде што тие ќе може да ги искажат своите критики, потреби и ставови. Потребен е простор каде што на автентичен, современ и креативен начин младите ќе ги изразат своите ставови и размислувања.“

Идејата на овој проект е еден одговор на таквата потреба за простор и обид за развивање култура на реакција и на граѓанска проактивност. На наше големо изненадување, заинтересираноста за вклучување во проектот беше голема, со што уште еднаш се потврдува потребата од ваков простор за изразување. Она што сакаме да го постигнеме е, преку низа работилници, да научиме да ги препознаваме проблемите, да ги детектираме нивните корени, критички да размислуваме и да го искористиме креативниот пристап како механизам за дејствување врз

општествените промени. Се надевам дека идејата ќе продолжи да се доразвива и дека ќе се шири пораката дека општествените случувања се одговорност на самите граѓани. Нели, на младите светот останува, па затоа токму тие треба постојано да наоѓаат организирани и креативни начини за искажување на сопствените потреби и желби“. Учесниците на петте работилници – илустрација, фотографија, филм, перформанс и креативно пишување – имаа можност, преку континуирана работа со своите координатори, да ги усовршат овие области, а

преку посетата на семинари што ги покриваат овие теми, да научат повеќе и за критичкото мислење. Резултатите од работилниците беа прикажани во склоп на настанот „Кој се плаши од молкот лош?“, кој за првпат се одржа во февруари 2014 година, додека крајниот настан со истиот слоган е планиран за втората половина на мај. Во продолжение се сведоштвата на координаторите на работилниците, кои ги споделија со нас своите искуства со креативниот процес, работата во групи, идеите и со реализацијата.

ИВАНА АНГЕЛОВА [ИЛУСТРАЦИЈА]

Групата за илустрација се преориентира во група за инсталација бидејќи тоа беше алатката што ја употреби за изразување на својот став на креативен начин во првиот семестар од работењето, а ќе продолжи да ја употребува и во наредниот. Со оглед на тоа дека сме најмалата група, составена од само тројца членови (сите архитекти, вклучувајќи ме и мене), мошне сме задоволни од инсталацијата „Елитен просјак“, поставена во просториите на „Менада“, и од тоа како таа ги долови просторот и атмосферата, кои беа проблемите што се одлучивме да ги обработуваме. На почетокот на работилницата, учесниците едногласно одлучија дека проблемот со просторот за младите во градот (физички, како и ментален) е тема што најмногу ги засега. Просторите што се запустени, како делови од студентските домови, напуштени индустрии и други државни објекти, имаат капацитет да послужат како места за социјализација на младите, каде што може да се оформат платформи за развој и за размена на идеи меѓу креативци од

разни полиња, какви што има во повеќето европски градови, кои ги отстапува државата за да ги поттикне младите да бидат поактивни општествени учесници. Продолжуваме со работа и во овој семестар соработуваме со еден млад уметник, па се надеваме дека ќе ја допреме публиката онака како што замислуваме.

ДАРКО КРСТЕВСКИ [ФОТОГРАФИЈА]

Ние го избравме моделот на фотоклуб, преку кој ја разбираме и ја оценуваме современата фотографија, а и се едуцираме за неа. Тоа значи дека се собираме сите заедно, дефинираме тема, бараме локација на која може да ја реализираме, фотографираме и на крајот заеднички ја коментираме својата работа. Во своите фотографии секогаш се трудиме да внесеме концепт што ќе ги стимулира мислите на тие што ги гледаат, да им пренесеме некоја порака преку креативно користење на линијата, на формата и на бојата. Имајќи ја предвид достапноста на овој медиум денес, во светот на паметните телефони, сакаме да им покажеме на своите врсници дека можат преку своите фотографии да испратат пораки и да го кажат своето мислење за одредена тема.

ВОЈО ЦВЕТАНОВСКИ [ПЕРФОРМАНС/ ТЕАТАР]

Групата по перформанс/театар уште од самиот почеток на овој проект си постави цел да создаде една мини-театарска труппа, која ќе функционира како семејство што будно ќе ги следи настаните што ги премрежуваат овој град и оваа држава и сето тоа ќе го склопи во една театарска ситуација, која ќе биде поддржана и со кореографија од самите актери. Оваа група си постави и цел да биде дежурното око на денешната младина, која заслужува да има посериозно место под небото. Низ факултетските работилници што ги минуваме, ги совладуваме техниката на актерското мајсторство и тајните на театарот за да ни биде полесно создавањето на едно вакво дело.

ВЕСНА ИЛИЕВСКА [ФИЛМ]

Она што многу ми се допаѓа при координаторството, а воедно и при учеството во КМА, е фактот дека станува збор за процес – процес во кој улогите се менуваат постојано и во кој сите вклучени учат едни од други. За нас, како работилницата што се занимава со филм, овој процес е „уберинтересен“ – поминуваме низ сè: од

прашањето кои зборови одекнуваат најмногу на филм до гледањето на светот околу нас во 24 слики во минута. По една година пауза од работата со млади, КМА ми докажа дека навистина сакам да продолжам да работам со младиот свет во Македонија бидејќи избилува со идеи и со енергија, иако сè помалку му се дава шанса да биде дел од јавната сфера.

ЗОРИЦА ПЕТКОСКА [КРЕАТИВНО ПИШУВАЊЕ]

Работилницата за креативно пишување во склоп на КМА во текот на работата се преобразуваше во дебатен клуб, платформа за книжевна критика, читателски клуб, размена на идеи, разговорница за општествени теми и подробности од животот на малиот човек во неговиот микрокосмос, кујна за јазично-книжевни деликатеси, тренинг-центар на умови, друштво, семејство... и сето ова во еден склоп што стана вистинска пролет за нашите пишувања. Сите оттука испливуваме како подобри, посамокритични, поотворени, поинспирирани... Можеби најголемата придобивка е фактот што најверојатно ќе продолжиме да функционираме и по завршувањето на проектот.

» ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОСТА ВО ПРИСТАПОТ КОН
УМЕТНОСТА НА ДИЗАЈНИРАЊЕТО ОБЛЕКА

МОДНИОТ ДИЗАЈН - УМЕТНОСТ?

До каде се границите на креативноста при дизајнирањето облека? Дали воопшто постои нешто како „граница на дозволеното“? Од Салвадор Дали како инспирација за облека до извлекување на мотивите од културното минато на еден народ, на една заедница... За креативниот процес и за синкретизмот – читајте во продолжение.

T Афродита Николова [Филолошки факултет „Блаже Конески“]

📷 Горан Наковски [G-House]

Модниот дизајн ќе го третирам овде како уметност при чие креативно творење практичната примена може, но и не мора да биде некој пресуден критериум. На пример, можеби и не е сосема практично да си облечете долна облека од „Викторија Сикрет“ со додатоци инспирирани од Магрит и од Салвадор Дали, но вакви иновативни дизајни се произведуваат.

Неодамна имаше Модни денови во Штип и една од ревиите на студентите од Технолошко-техничкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ ме натера да размислувам за модниот дизајн како уметност што може истовремено да биде убава, поучна и креативна.

Пред да зборувам за ревијата, накусо ќе образложам зошто „се фатив“ токму за модниот дизајн како уметност и за трите горенаведени одлики на уметноста на модата. Причината е оти верувам дека, во моментот кога ќе почнеме да размислуваме за облеката како уметност, се зголемува прагот на толеранција за тоа до каде може да оди експериментирањето со нејзиниот дизајн, а ова можеби може да ја зголеми креативноста.

Некој ќе праша зошто воопшто да зборуваме за облеката занемарувајќи го нејзиното основно својство – носивоста. Откако го ислушав говорот на ТЕД од Џоана Блејкли, сфатив дека, за разлика од уметностите како книжевноста, музиката и сликарството, во модната индустрија не постојат авторски права за дизајнот на облеката, туку само за брендovите. Ова значи дека, ако утре некој реши да дизајнира колекција слична (или иста) како онаа на Вивиен Вествуд или на „Аидас“, слободно може да го направи тоа, но со свој бренд. Сè додека не го користи нивниот бренд, колекцијата не е плагијат. Можеби некој на ова ќе рече: „Па, што, Елиот зборува за феноменот за позајмување од нашите предци во есејот 'Традицијата и индивидуалниот талент'“? Ако утре позајмам стихови од Петре М. Андреевски, од Лорка или од Шекспир и ги ставам сите во една песна, тоа не е плагијат, нели, интертекстуалност е!? Меѓутоа, што ако дизајнирам песна во која го позајмувам секој стих од Маџиров или од Прокопиев и си направам своја збирка песни, компилација од нивните строфи, и ја претставувам како авторска? Мислам дека издавачот, а и самите автори би имале голем проблем со тоа, односно јас би имала плагијат, иако не го користам нивното име (бренд), туку своето. Но модната индустрија и книжевната уметност не се исти.

Како и да е, непостоенето заштита на сопственоста на одреден дизајн е, во суштина, она за кое Блејкли смета дека ја движи креативноста во модата и го користи како свој клучен аргумент. Зошто? Слободата на позајмување можеби создава лежерност за дизајнерите што работат за компании што прават брз профит продавајќи носива облека и овозможува легални копии на светските брендови; но, исто така, ги тера дизајнерите да бидат покомпетитивни и да воведат нешто сосема ново и тешко за копирање на пазарот или го ослободува процесот на креирање.

При самиот обид за креирање, се прошируваат границите за возможното во модата и имаме високи чевли без потпетица или пак со потпетица во форма на чатал. Имаме долна облека изработена од слатки (кои ќе останат нестопени додека Александра Амброзио се шета по пистата), имаме модели „облечени“ во кафез, модели замотани во вештачки змии како фустан и многу екстремни идеи (иако трендот да се прави фотосесија со јагне на рамената на моделот што носи волнен џемпер, тигар или бушаво куче како додаток ми е апсолутно одвратен).

Ова зборува дека модата ја има научено една од основните лекции за креативност: **ако сакам да дизајнирам клупа, нема да барам инспирација по градските паркови, ќе отворам книга со слики од анатомија на животно или на човек, на пример.**

Денес и не ни е толку невообичаена софата во форма на уста од Дали, но колку такви имало кога таа била измислена? Сепак, за да експериментираме вака, секако дека треба да имаме знаење и технички вештини. Сите овие нови креативни дизајнерски парчиња си имаат своја естетика, но се прашувам колку нè тераат да размислуваме од каде потекнуваат, на која слика или култура се повикуваат и како нè подучуваат за нив.

Последново прашање ми го привлекува вниманието, не оти уметноста треба да биде поучна, туку бидејќи таа е поучна. Не дека ни соли памет, туку за момент (некогаш и подолго) нè менува. На еден несвесен, разновиден и природен начин, по еден прочитан роман, изгледана претстава или филм, ислушана песна, посета на музеј – ние впиваме нешто ново. Не велам дека постои причинско-последична врска помеѓу уметноста и нашите размисли и постапки. Меѓутоа, уметничкото искуство ни нуди нешто што или веднаш го забораваме или во интеракција со многу други елементи се видеоизменува или, пак, ќе ни се врати по долги години во наједноставните ситуации.

КОЛЕКЦИЈА ОД ВЛАШКИ НОСИИ ОД СТУДЕНТИ НА ТТФ, УГД, ШТИП

Во случајот со споменатата ревија, не можам точно да кажам која беше мојата првична реакција и како ја воспримав приложената облека, дали размислував колку е убава, креативна, на кој стил или период ме потсетува, зашто уште кога почнаа моделите да излегуваат, вниманието ми го одвлече најавата „влашки фолклор“. На почетокот, не бев сигурна дали добро сум слушнала, но кога почнав да се концентрирам на облеката, на кафените кадифени фустани со набори и со бела дебела тантела, тие почнаа да ми враќаат избледени слики во главата: како пред осум години јас и баба ми буричкаме по старите кутии и шкафови, каде што имаше кадифени шарени фустани што беа тешки и изгледаа барокно. Тоа беа влашки носии што никогаш дотогаш ги немав видено, а тоа беше и последниот пат како ги гледам. Подоцна, кога ќе посакам да ги видам, веќе беа добро спакувани, па се откажував од идејата да ја убедувам баба да ми ги покаже. Меѓутоа, сега, по толку време, ревијава ме натера да одам да ги видам и да ја испитам симболиката на везовите.

Сепак, овде предмет на разгледување се модерните фустаните и облеката инспирирана токму од овие влашки носии, како и односот меѓу фустаните и носиите. Би било интересно да се види како ова влијае врз луѓето и врз потенцијалните купувачи, но и врз креативниот процес на дизајнерите и врз нивната свест за самата култура што ја обработуваат, но за детално да се разгледаат овие врски, би требало да се напише цела студија.

Сосема е јасно дека во мојов случај пресудниот интерес за конкретна ревија беше емоционален и личен поради фактот дека сум Влаинка. Интересот го продлабочив кога ги разгледав фустаните и материјалот одблизу и кога поразговарав со студентките што стојат зад овие дизајни, Савица Јорданова и Марина Станојковиќ, како и со нивната менторка, Ванѓа Димитријева-Кузманоска.

Савица ми кажа дека тие неретко имаат задача да истражуваат култура и фолклор што ги има на нашите простори и за кои сметаат дека ни се блиски. Конкретно, влашкиот фолклор на Савица ѝ оставил впечаток поради „богатството што го има во самата носија“. Таа истакна дека целта на колекцијата од Модните денови во Штип е „преработување на традиционалната влашка носија во модерна колекција наменета за посебните пригоди на една современа жена“. Ова е забележливо во должината на фустаните, кои се покуси од долгите носии, и во лесното кафено кадифе, како и во тантелата, која се појавува на задниот дел од

сакоата. Главниот фустан, од сиво кадифе, имаше карактеристични набори на ракавите, но беше модернизиран со патент. Моделот имаше врзано и марама преку рацете, кои беа прилепени до телото, што може да биде симболика за конзервативната наспроти пофлексибилната перцепција на стилот на облекување денес. Со слични дизајни од влашкиот фолклор студентите учествувале на ревији во Романија, каде што двапати биле наградени, а имаат дизајнирано и детски носии за завршна приредба во градинката „Астибо“ од Штип.

Иако немам искуство на полето на модниот дизајн, ниту пак имам доволно истражувано на тоа поле, пријатно се изненадив од колекцијата зашто ја бара инспирацијата во културата. Меѓутоа, степенот на креативност во модата е споредлив со книжевноста. На пример, убаво е што Хопкинс напишал сонет, но уште поубаво што тој не ја зачувал истата форма како на англискиот, ами го поткастрил. Можеби уште поубаво е тоа што кај американскиот поет Шон Томас Доерти видов сосема нова форма инспирирана од оригами. Кога ќе посегнеме надвор од границите на дисциплината во која создаваме, си даваме поголем предизвик. Одлучуваме да бидеме покреативни. Кој ќе ни суди потоа, како и за што? Професорите, публиката, времето, стручна комисија, издавач, академија...? За нашите креативни вештини, за процесот на создавање, за „делото“...?

Додека прашуваме, подобро да твориме.

ДЕВЕТТАТА УМЕТНОСТ НА НАЦИАТА ПОЧВА

T Марија Грубор

» ПРВИТЕ АСОЦИЈАЦИИ ШТО НИ СЕ ПРОЈАВУВААТ ПРИ СПОМНУВАЊЕТО НА СТРИПОТ СЕ ВЕРОЈАТНО „ЗАГОР“, „ПЕЦКО“, СРЕДИШНИТЕ СТРАНИЦИ НА СТАРИОТ ДОБАР „ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК“ И ТАКА НАТАМУ. МЕЃУТОА, ЗНАЕМ ЛИ КАКО ОПСТОЈУВА СТРИПОТ КАКО ДИСЦИПЛИНА, ПОСЕБНО ДЕНЕС, ВО МАКЕДОНИЈА? КОИ СЕ НОВИТЕ ТРЕНДОВИ, ПРЕЧКИ И ПРЕДИЗВИЦИ ЗА СТРИП-МАЈСТОРИТЕ?

продолжува

Во минатото, стрипот бил долго сметан за нижа форма на уметност, кога воопшто и ќе бил сместен во таа категорија. Оттаму, неговото изучување немало никаква вредност. Меѓутоа, иако секој стрип не би можело да се смета за врвно уметничко постигнување, стрипот ни изгледа како најспособниот медиум за опишување и за пренесување на духот на времето, понекогаш дури и подобар од пишаниот збор или од ликовното дело. Стрипот бара немилосрдно добра спојка на цртежот и зборот, но затоа пак нуди речиси ненадминлива слобода и разноликост. Тој овозможува „идеален спој“ на визуелното и текстуралното изразување, што го прави многу погоден за раскажување приказни и дејства; но и нужно претпоставува лично и субјективно искусување од страна на читателот, кој е оставен сам да исцрта целина од доживеаното.

Според „Стрип – запис со човечки лик“ на Томислав Османли, првиот стрип во Македонија го создал нашиот познат писател Славко Јаневски во 1945 година. А, околу прашањето колку долго деветтата уметност постои во светски рамки – мислењата се брутално поделени, оти има такви што сметаат дека токму пештерските цртежи се зародиш на денешниот стрип. Следејќи ја таа аналогија, може да се помисли и дека некои црковни фрески што раскажуваат приказна во неколку последователни сцени се исто така претходници на модерниот стрип-албум!

На светско ниво, ова е време на екстремна популаризација на стрип-јунаци и на стрип-приказни. Експресивно се „штанцаат“ филмски адаптации и се создаваат мегапопуларни брендови од некогашните стрип-херои на постарите генерации. Паралелно со тоа, со сè поопфатната дигитализација, светскиот стрип константно се менува – се менува начинот на неговото презентирање и издавање, без притоа да се наруши неговата привлечност.

А кај нас, како што велат, од уметност не се живее; за стриповите е дотолку полошо. Публиката е мала, а за квалитет се потребни финансии, но од аспект на профитот – издаваштвото не се исплати. Последниве петнаесетина години, Министерството за култура, како и неколку други невладини

организации, финансиски ја поддржуваат промоцијата на стрип-културата овде. Меѓутоа, уште не дошло до материјализација на таа звучна идеја, бидејќи постоечките стрип-институции и стрип-центри не успеаја да го преместат издаваштвото од мртвата точка.

Искусството на нашите млади стрип-уметници покажува колку е тешко да се објави стрип-албум во Македонија.

„Своите први стрипови ги нацртав некаде на 9-10 години, но мојот прв објавен стрип е 'КШШЦ' во 2010 година, за следната, 2011, да го објавам и 'Патенталија и Тентелина'. Вториов е замислен да биде во епизоди, по две во едно издание, но, еве, сè уште чекам финансиски можности за да ги објавам и другите“, вели Матеј Богдановски, млад стрип-уметник.

Тој за своите две изданија решил сам да истера сè, од креирање до самоиздавање. Се обидел да најде спонзори, се обидел и со нудење претплата, а и со покрите од фондации, па на крајот сето тоа искомбинирано и со сопствени средства довело до отпечатените крајни дела. Според него, стрип-сцената во Македонија е сè уште кривка, одржувана во живот од ентузијазмот на поединци. Станува збор за несразмерност на квантитетот и квалитетот на стрип-изданијата, а кај нас честопати едното се меша со другото.

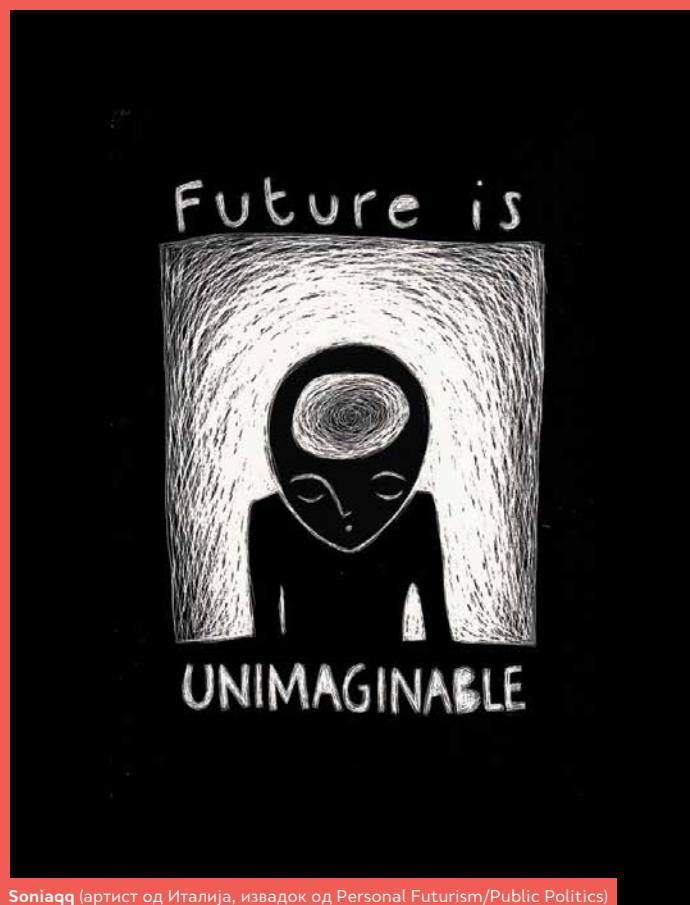
Според официјалните податоци, Министерството за култура поддржало 14 стриповски проекти за 2014 година, од кои најголемиот дел се стрип-албуми и графички новели. Врз основа на тоа, стратегијата за поддршка на стрипот конечно ќе се заснова на помош насочена кон самите автори и кон нивните проекти и изданија. Изгледа дека токму оваа година, 2014, е замислена како годината во која ќе се даде вистински поттик за развој и за изложување на стрип-културата во Македонија. На Факултетот за ликовни уметности во Скопје, се чини дека од страна на академската префинета уметност стрипот сè уште е сметан за нижа форма на изразување. **„За среќа, стрипот и не зависи и не е засенат од академското сфаќање за него. Тој едноставно постои благодарение на својата привлечност како медиум и е добро разбран и прифатен од поголемиот 'неакадемски' дел од популацијата. Стрипот никогаш и не бегал од својата**

карактеристика на поп-култура“, вели Иванка Апостолова, стрип-уметник и антрополог. Понатаму, таа додава дека **„кај нас има расцеп во континуитетот на сцената, што не значи дека нема одлични цртачи-раскажувачи. Од егзистенцијални причини, тие се занимаваат со други визуелни медиуми“.**

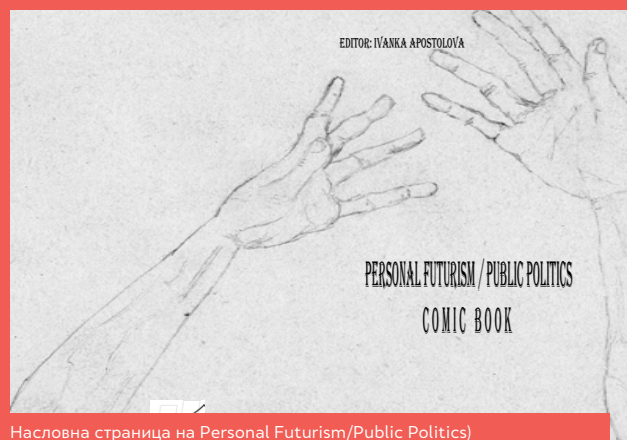
Меѓутоа, недостигот на континуитет на одредена сцена значи и нестабилна или проретчена публика за таа сцена. Ќе биде потребно уште долго време за стрип-уметноста да ѝ се докаже на масовната јавност. Едноставно, на нашиот стрип му треба сериозно промовирање, иако во врска со моменталната развојна фаза Апостолова заклучува дека денес стрип-сцената во Македонија воопшто не е на лош пат. „Имаме повеќе стриповски групации во разни градови: Скопје, Велес, Битола, Штип итн. **„Имаме стрип-уметници што, благодарение на интернетот, работат како цртачи или како колор-мајстори за светски издавачки куќи, имаме автори што почнуваат да издаваат стрип-албуми, барем во рамките на своите моќи“.**

Чекор напред во поглед на приближувањето на македонските стрип-уметници кон свеста на публиката, како и во поглед на меѓусебното вмрежување на самите автори, кои добија можност да ја презентираат својата работа, беше издавањето на стрип-албумот **„Личен футуризам / јавни политики“ (Personal Futurism/Public Politics).** Уреден од Иванка Апостолова, албумот беше промовиран на 17 јануари во просториите на стрип-книжарницата „Бункер“ во Скопје, а подоцна и во други градови низ државата. Отпечатен е на англиски јазик, а создаден во соработка со стрип-уметници од Македонија, Италија, Романија, Словенија, Хрватска, Србија и од Босна и Херцеговина. Ова за македонските вљубеници во стрипот е важна работа бидејќи, како што вели Иванка, кај нас недостига активното издаваштво, кое допрва треба да се развива.

„Штом започнав со прибирањето средства, се соочив со тешкотии и со одбивања, за по три години истрајност, од Град Скопје да ми одобрат финансии за албум, не големи, па оттука тој излезе во помал формат и тираж и во црно-бела техника, но без да се наруши концептуалниот и уметнички набој на проектот“, вели Иванка.

Soniaqq (артист од Италија, извадок од Personal Futurism/Public Politics)

Насловна страница на Personal Futurism/Public Politics)

Горан Дачев „Loverman“ (извадок од Personal Futurism/Public Politics)

Таа додава дека да се биде уредник на стрип-албум е особен предизвик, но го сака стрипот бидејќи тој овозможува голема слобода на визуелна нарација преку користење различни видови ликовен јазик – композиција на кадар, композиција во стрип-табла, игра со приказната – и тоа во рамките на досегот на сечија имагинација, креативност и уметнички способности.

Кога зборуваме за стрипот во локални услови, неизоставно е да го споменеме и **Стрип-центарот на Македонија**, со седиште во Велес, кој е формиран во 2002 година како продолжение на Друштвото на љубители на стрипот „Стрип арт“. Функционира како здружение на граѓани без постојани вработени, а клучниот персонал егзистенцијата ја остварува на други места. Целта на Стрип-центарот е да го оживее и да го афирмира македонскиот стрип, како во нашата земја така и надвор од неа, да ги организира авторите во нивната творечка дејност, како и да ги претстави најновите достигнувања од светската и од домашната стрип-култура пред пошироката јавност.

„Од неодамна додадовме нова цел – а тоа е социјалната примена

на стрипот во разни сфери на општеството“, додава Томе Трајков, проектен координатор на Стрип-центарот во Велес. Понатаму, тој објаснува дека Стрип-центарот во рамките на својата работа има оформено четири дејности, и тоа: библиотечна дејност со фонд од повеќе од десет илјади наслови, издавачка дејност во која меѓу другото се издаваат списанието „Стрип арт“ и магазинот „Креатор“, изложбена дејност и едукативна дејност во чии рамки се одржуваат стрип-работилници за почетници и за афирмирани цртачи.

Во октомври беше одржано единаесеттото издание на традиционалниот Интернационален стрип-салон во Велес, како и досега, организиран од Стрип-центарот. Во текот на годините, овој стрип-салон континуирано растеше, секоја година зголемувајќи го бројот на учесниците. Меѓу странските гости редовно се вбројуваат звучни имиња, како Џамал Ајгл, Кан Такахама, Фрида Бунзли, па дури и Мауро Лоренти, еден од цртачите на легендарниот „Загор“, итн. Исто така, салонот претставува и место во кое, без оглед на политичката ситуација во регионот, соработуваат автори од балканските земји.

Сè на сè, ситуацијата се подобрува, но мора вредно да се работи и сработеното добро и доследно да се промовира. Претходно, стрипот никогаш не бил доволно важен за културната политика и оттука никогаш не бил вклучен во ниту една стратегија. Тоа, се разбира, влијаело врз (не)континуитетот, кривото издаваштво, конкурентните автори и врз меѓународните промоции. Меѓутоа, од друга страна, политиката отсекогаш директно влијае врз секој аспект на културата, па така и врз стрипот, што е најочигледно во експлицитните активистички или политички ангажирани стриповски приказни. И, за крај, како што вели Иванка Апостолова: „Сакајте го стрипот, не потценувајте го, тој е уметност, забава, глупост, изненадување... впрочем, тој е и може да биде сè и секаков – токму како и луѓето, во согласност со нивната природа и сензибилитет. Оној/онаа што прави стрип, што ќе раскаже и ќе нацрта, ќе обои, ќе колажира, ќе обработи – тој/таа се манифестира себеси во телото и во душата на стрипот. Бидете храбри и раскажувајте силни, храбри и бестрашно отворени приказни!“

ОСУМ НОВИ МАКЕДОНСКИ АРТИСТИ
ШТО ГО ЗАСЛУЖУВААТ ВАШЕТО

ВНИМАНИЕ!

Т Дени Омерагик [Факултет за музичка уметност]

Пред две години, напишав текст со ист наслов и тематика. Тогаш посочив седум артисти/бендови за кои сметав дека се интересни – денес голем дел од нив се сè уште релевантни. Три од нив издадоа албуми, а од уште три може да очекуваме дебитантски изданија до крајот на оваа година. Во меѓувреме се случи фестивалот „Земјотрес“ на кој во две изданија настапија преку 40 различни артисти од домашната сцена, а беа објавени и неколку компилации

во кои беа вклучени барем уште 20 дебитанти – двата примера се одлични можности за запознавање одблиску со некои нови, а и не толку нови ликови на македонската алтернативна сцена. Имајќи го тоа предвид, одлучив да направам пресек на осум интересни групи/музичари, од кои сите, освен еден (заклучно со пишувањето на овој напис), немаат официјални долгосвиречки изданија. Во следниот период, обрнете внимание на:

350TERIC

Што прво ви паѓа на ум кога ќе ги слушнете етикетите „прогресивен/технички/грв“? Три епитети на кој било музички жанр од кои ми се ежи кожата. Токму така го опишува Благој Цилаков својот соло-проект „350TERIC“. Но поправен сум – овој проект заслужува внимание, а од мене тоа и го добива, иако во теорија веројатно и не би го слушал. Причина за тоа е можеби и фактот што Цилаков ги надминува тие самонаметнати налепници, вклучувајќи (во умерени дози) и елементи на џез-фузија, на етно, на класична музика итн. Со седум изданија во три години, тој е дискографски најплодниот автор на оваа листа (и единствениот со барем едно LP). Единствен проблем со музиката на „350TERIC“ е во продукцијата, која не звучи воопшто органски – лоша карактеристика за кој било метал-стил – но верувам дека оваа пречка е повеќе од технички аспект и е условена од ограничените можности на домашната продукција.

xМАРКОx

Марко Крстевски можеби е најдобро познат како вокал на хардкор-дружината „Mindless Violence“ – бенд за кој никогаш не сум имал особено мислење (ми се допаѓале дел од песните, но можам и без нив). И покрај ова, појдов на првиот настап на Марко (без предрасуди) и бев пријатно изненаден. Стоејќи сам, без сигурносниот параван на гласни дисторзирани гитари и тапани, тој успеа да канализира сурова емоција и енергија, кои не сум ги забележал во неговите други проекти. Неговото дебитантско ЕП е веќе на пат и ќе биде издадено под неговата етикета, „Gorilla92“. Во меѓувреме, тој е концертно активен, реализирајќи, меѓу другото, и неколку настапи низ Македонија со италијанскиот фолк-панкер Џипси Руфина.

LEITMOTIF

„Leitmotif“ е мојот нов омилен македонски бенд. Тројцата скопски средношколци Предраг Младеновски, Благоја Камчевски и Благој Дамјановски (последните двајца членови на „Disease“ и на „Нова генерација“), кои зад себе ги имаат дебитантското издание „Luminescence“ и не повеќе од пет-шест настапи, се наметнаа како фаворити на алтернативната сцена, обединувајќи ја фрагментираната публика со својата уникатна мешавина на построк, шугејз, хардкор, блек метал итн. Верувам дека дечкиве работат напорно на следното издание, за кое се надевам дека ќе биде малку поамбициозно од „Luminescence“.

GROANED COLD

Моќната ритамска секција на „Beyond the Horizon“ и на „Carnage Dominion“, составена од двоецот Мартин Цветковски-Суре (бас) и Стефан Миладиновски-Стап (тапани), се впушти во уште еден нов и мошне интересен проект. „Groaned Cold“ е бенд што во својата срж е традиционален блек метал, но информиран и од неодамнешните развои во овој често несфатен жанр. Не дека во гореспоменатите бендови нема елементи на блек метал – тие се и премногу присутни во нивното рано творештво – но тие се скротени во една мешавина на стилови што создава уникатен аудитивен идентитет, далеку поинаков од она што го имаме тука. Овде станува збор за цврст и суров блек метал, со повремени деликатни клин пасажи – заслуга на гитаристите Александар Јовановски („Eclectic“) и Љупчо Спиров

QUIET HIROSHIMA

Тешко е да се дефинира музиката што ја создаваат Симона Петровска и Гаврило Миловановиќ под името „Quiet Hiroshima“. Музиката во самата своја суштина е апстрактна и треба да биде тешка за дефинирање. Лесно е да им се залепи етикета на „современа класична музика“, на „експериментална/авангардна“, па и на „построк“ – впрочем, и јас избрзав да го направам тоа уште при својот прв контакт со нивното дискографско деби „Fragments of Innocence“ (издадено на компилацијата „Некои девојки“). Но при согледување на целосната слика, увидов дека секој мој обид за такво етикетање би бил комплетно субјективен. Во секој случај, пред себе имаме состав што нема страв од хоризонтите што се занемарени од досегашната македонска сцена. „Quiet Hiroshima“ во моментот го подготвува своето солистичко првенче, а работеше и на музиката за претставата „Евангелие на глупоста“ во режија на Љубиша Георгиевски.

K.N.N.T.

„K.N.N.T.“ е аномалија на македонската алтернативна сцена. Воопшто и не припаѓа на таа сцена. Можеби и зборот „сцена“ е несоодветен. Составот, звукот и идентитетот на „K.N.N.T.“ им контрастираат на сите други „играчи“ на сцената. Со „K.N.N.T.“ повторно наидувам на проблемот на жанровско-стилско дефинирање. Неговата музика ги замаглува границите меѓу визуелното, тактилното и звучното. Неговите членови создаваат конструкции наместо музички форми; и ги пополнуваат со бои и со текстури како примарни карактеристики на звукот (наместо со артикулирани тонови и со хармонија). Динамиката и артикулацијата (важни параметри во музиката на „K.N.N.T.“) се често занемарени кај другите автори и изведувачи на овој или на сличен вид музика. Настапите во живо на ова моќно дуо се енергични и фасцинантни. Би сакал почесто да гледам зголемена концертна активност од нивна страна.

СТАГНАТОР

„Стагнатор“ е релативно нов бенд, со едно демо зад себе, меѓутоа неговите членови се веќе добропознати на андерграундската сцена – меѓу четворицата се наоѓаат бендови како „Од вратот надолу“, „Spewn“, „Furion“, „Потоп“, „Bill Skins Fifth“, „Јаболко за даскалот“... Во звукот на „Стагнатор“ може да најдете елементи од сите овие групи (и повеќе), содржани во еден хаотичен и дискорден микс, чија најблиска дефиниција лежи некаде меѓу метал, гриндкор, ноис и power-violence. Демо-снимките се одлични (и слободно достапни за преслушување), но есенцијата на „Стагнатор“ се доживува на концерт. Информиран само од демото, веројатно и не би го вклучил на оваа листа – главниот поттик ми го даде настапот пред неколку недели, како предгрупа на „Марас“, настап што беше класичен хаос во секој поглед; сепак не ме напушти чувството дека под наметката на бучава и на текстови со шок-ефект, „Стагнатор“ е длабоко ироничен и опсервативен бенд.

GALATHEIA

Теа Шалдева првпат ја запознав како вокал на „Etaoin Shrdlu“ – експериментален метал-состав што беше интересна идеја околу петнаесет минути, но немаше капацитет да прерасне во нешто сериозно. Во моментот таа е член на „PMG Kolektiv“ – нешто комплетно различно. Ги споменувам тие состави, иако ирелевантни за приказнава, за да го ставам нејзиното сегашно творештво во контекст. Нејзината соло-дискографија е скромна, но поседува исклучителен квалитет. Единственото што недостига е креативна кохерентност и волја за работа за да се стигне до LP за кое верувам дека ќе биде одлично. Песните „Праг“ (од компилацијата „Некои девојки“) и „На сон“ (од компилацијата „Андерграунд гламур“) се одлични индикатори за тоа во која насока би се движела музиката на „Galathea“. Сепак, значајна пресвртница беше и синглот „All We Ever Wanted Was Everything“ – едно од моите омилен македонски издања воопшто – на кој се наоѓа и (неправедно превидената) б-страна „Neuropolitiks“; сингл со кој Шалдева се промовира како еден од најперспективните македонски продуценти.

КОЈА Е, ШТО
Е, ЗОШТО Е
ВАЖНА?

Маријана Јанческа

ДУБРАВКА УГРЕШИЌ

Фондацијата „Отворено општество“ – Македонија испрати покана за дебата. Дубравка Угрешиќ се согласи. На договорената дебата ѝ ставија наслов „Надвор од нацијата: книжевноста помеѓу траумата и слободата“. Македонската читателска публика дојде во енормно голем број да слушне што има да каже Дубравка. А таа – кажа многу работи. За книжевноста, траумата, национализмот, слободата, политичките манипулации, културата, интелектуалците, полуинтелектуалците, купувачите, продавачите и за Санчо Панса. Наместо „добар ден“ или „здрavo“, таа прочита дел од својот есеј „ОН зона“ (Out-of Nation Zone), каде што кажува сурови вистини

за политичката манипулација во културата, завиени со иронија и со инвентивност. Па се сврте муабет за образованието. Па се дефинираше „караоке-општеството“. Па се плетеше тема по тема, се нижеше збор по збор, оти со пријатни соговорници и со заинтересирана публика – темите и зборовите сами скокаат, сакаат да се искажат. За оние што не знаат, Дубравка е творецот на Штефица Цвек, ликот од книгата „Штефица Цвек во вилиците на животот“. Книгата, заедно со авторката, стана културна икона. Потоа, авторката стана икона на антивоената и антинационалистичка политика, кога во 1991 година им се спротивстави на бесмислените војни, онака како што единствено

можеше, со зборови.

Со зборови беше и спалена. Од хрватската јавност, од хрватските Санчовци. Вооружена само со зборови, таа замина во Амстердам, каде што сè уште пишува. За својот егзил, за тоа зошто нема татковина, за тоа зошто родовата рамноправност беше виц во Југославија, за тоа зошто војната е машка работа...

Надалеку се познати, цитирани и позајмувани нејзините романи „Музеј на безусловното предавање“, „Министерство на болката“ и „Баба Јага снесе јајце“. Во однос на предизвиканиот интерес, не заостануваат ниту есеистичките книги „Култура на лагата“, „Забрането читање“ и „Европа во сепија“.

продолжува >>

„Ако некој странец се најде во Загреб, во ‘метрополата’ на новата европска држава Хрватска, особено ако се најде таму во сабота претпладне, ќе остане затечен од глетката. Главниот загрепски плоштад во сабота претпладне е преполн со мажи. Мажите стојат, пушат, разговараат, важно шеткаат ваму-таму, си се насмевнуваат еден на друг, заемно се потупнуваат, помладите срдечно се подбутнуваат, сите тапкаат како јато пингвини. Ако старецот го насочи погледот кон еден агол, ќе види скалила кои водат кон платото. Тоа е

Долац, хрватскиот градски пазар. По скалилата се качуваат и слегуваат жени кои носат во рацете пластични кеси со прехранбени производи. Тоа се загрепчанките, жените на новата европска ‘метропола’ кои брзаат дома за да го зготват саботниот ручек.

Оваа слика спаѓа во типичниот југо-имагинариум и е сосема сеедно дали е таа врзана за загрепската, белградската, градска или провинциска, ‘западната’ или ‘источната’ страна. Таа е толку општа и толку природна, што, за време

на наставата по сексуално воспитување во основно училиште (секако за време на комунизмот, денес во училиштата се учи веронаука), една учителка остана затечена од едно прашање. Додека учителката покажува цртежи на голото женско и на голото машко тело објаснувајќи ги половите разлики, едно дете ја прекинува со загрижено прашање.

– А каде ѝ се на мајката кесите?

Кесата со прехранбени производи во раката на мајката за детето е релевантна полова разлика“.

„СТАТУСОТ НА ЖЕНАТА Е ЦВРСТО МАРКИРАН СО ЈАЗИКОТ. КОЛОКВИЈАЛНИОТ СИНОНИМ ЗА ЖЕНА СО ДОЛГА ТРАДИЦИЈА И РАШИРЕНА УПОТРЕБА Е ПИЧКА. ВО ПОДЕДНАКВО ШИРОКА УПОТРЕБА Е И ЗБОРОТ ПИЗДА. И ДОДЕКА ПИЗДИ МОЖЕ ДА БИДАТ И МАЖИТЕ – ИМЕНО, СТАНУВА ЗБОР ЗА СЛАБ, РАСИПАН, НЕСИГУРЕН ЧОВЕК СЗА МАЖ КОЈШТО СЕ ОДНЕСУВА КАКО ЖЕНА – ПИЧКИТЕ СЕ, ГЛАВНО, ЖЕНИ“.

„САМО СЕМЕЈСТВО СО ЧЕТИРИ ДЕЦА, ОСОБЕНО ВО ХРВАТСКОТО СЕЛО, ЈА ОСИГУРУВА ХРВАТСКАТА ИДНИНА... ДРЖАВАТА МОРА ДА ПРЕЗЕМЕ СООДВЕТНИ МЕРКИ ЗА ДА ЈА ЗАХУДА ЕПИДЕМИЈАТА ОД АБОРТУСИ, НА ТОА ПОЛЕ, УШТЕ ВЛАДЕАТ ЗАКОНИТЕ ОД ВРЕМЕТО НА КОМУНИЗМОТ. ВО ПОГЛЕД НА АБОРТУСОТ, НИЕ УШТЕ ЖИВЕЕМО ВО ВРЕМЕТО НА СРБОКОМУНИЗМОТ, Е ИЗЈАВАТА НА ЕДЕН ХРВАТСКИ КАТОЛИЧКИ МИСЛИТЕЛ. НА СВОИТЕ МУСЛИМАНКИ ВЕКЕ ИМ НАРЕДИВ. МИНИМУМ ПЕТ ДЕЦА, ДВЕ ЗА СЕБЕ, ТРИ ЗА БОСНА, Е ИЗЈАВА НА ЕДЕН МУСЛИМАНСКИ ВЕРСКИ МИСЛИТЕЛ“.

„КОГА ЈУГО-МАЖЈАКОТ САКА НА СВОЈОТ МАШКИ БУЛУК СА ТОА ЧЕСТО ГО ПРАВИО ДА МУ ОБЈАСНИ КАКО СИНОКА ВОДЕЛ ЛУБОВ СО НЕКОЈА ДЕВОЈКА, ТОЈ ЌЕ РЕЧЕ: Ќ ГО СВИРНАВ!“

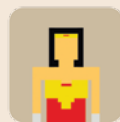
„ЖЕНИТЕ ВО ПАТРИЈАРХАЛНИТЕ И МИЗОГЕНИ ОШТЕСТВА ИМААТ СВОИ ПОСТОЈАНИ ФУНКЦИИ, ТИЕ СЕКОГАШ СЛУЖАТ ЗА НЕШТО СЗА РАГАЊЕ ДЕЦА, ЗА ДОМАКИНСТВО, ЗА РАБОТА ВО ПОЛЕ, ТИЕ, МЕГУ ДРУГОТО, СЛУЖАТ КАКО МАСКА ЗА ТОА ДЕКА МАЖОТ Е ВОЗРАСЕН, ОДГОВОРЕН, НОРМАЛЕН И СЕКСУАЛНО ПОДОБЕН“.

РОДОВАТА НЕРАМНОПРАВНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА

» КРАТОК МУАБЕТ НА ДОЛГИ ТЕМИ СО ТАМАРА АТАНАСОСКА И АНА ВАСИЛЕВА
ОД НЕФОРМАЛНАТА ГРУПА „БОРИ СЕ ЖЕНСКИ“

T Маријана Јанческа

📷 Ванчо Џамбаски

**БОРИ СЕ
ЖЕНСКИ**

СЕ ДЕФИНИРАТЕ КАКО НЕФОРМАЛНА ГРУПА ЧИЈА ЦЕЛ Е ПРЕКУ ДЕБАТА ВО ЈАВНАТА СФЕРА ДА ПОТТИКНЕ РОДОВА РАМНОПРАВНОСТ. ОД КАДЕ ИДЕЈАТА И КАКО ПОЧНА ДА СЕ РЕАЛИЗИРА ТАА?

Во Македонија, родовата нерамноправност е длабоко вкоренета во општеството и во традицијата. Младите девојки и момци растат со тие вредности, кои ги прифаќаат без да се запрашаат за нив. Пред да се почне со решавање на еден проблем, важно е да се има свесност за него. Затоа што свесноста за родовата нерамноправност е многу мала речиси на секое поле, најдобриот начин да се актуализира проблемот е преку поттикнување дебата во јавната сфера. Пред повеќе од една година, ја поканивме Сајбер Вандерласт (Cyber

Wanderlust), феминистка од Србија, која активно работи со прашања поврзани со мизогинијата, со сексизмот и со шовинизмот на интернет. Имаше многу интерес за предавањето, многу девојки и момчиња изразија желба да помогнат и да се вклучат, па решивме да продолжиме да работиме и понатаму.

КОЛКУ Е, СПОРЕД ВАС, МИЗОГИНО МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО И ВО КОИ СФЕРИ ТАА РОДОВА НЕЕДНАКВОСТ Е НАЈМЕТАСТАЗИРАНА?

Веруваме дека вкупната состојба на свеста е на лошо ниво и тоа понатаму, логично, се провлекува низ сите сфери – во семејството, на пазарот на трудот, во политичкиот живот, во поп-културата, на естрадата... Стереотипите за инфериорноста и за

нестабилноста на жената, како и за нејзиното вреднување според надворешниот изглед и сексуалност, се навлезени во сите сфери од нашето живеење, па не би било можно да се потцрта само една. Состојбата можеби е најакутна кај социјално поранливите слоеви на населението, каде што жените се најчесто безочно експлоатирани и физички и сексуално злоупотребувани, меѓутоа тие односи се толку длабоко вкоренети во традицијата што е доста тешко да се допре до нив без институционална поддршка, а институциите ретко успеваат добро да ја завршат својата работа – па тоа останува магичен круг во кој жртвите немаат избор.

1 срд
2 чет
3 пет
4 саб
5 нед
6 пон
7 втр
8 срд
9 чет
10 пет
11 саб
12 нед
13 пон
14 втр
15 срд
16 чет
17 пет
18 саб
19 нед
20 пон
21 втр
22 срд
23 чет
24 пет
25 саб
26 нед
27 пон
28 втр
29 срд
30 чет
31 пет

„Не“ секогаш значи „не“. Разголеноста не е замена за согласност.

Јануари 01
@borisezenski

продолжува >>>

ПРЕД НЕКОЈА ГОДИНА, ОРГАНИЗИРАВТЕ РАБОТИЛНИЦА „БОРИ СЕ ЖЕНСКИ – САЈБЕР ФЕМИНИЗАМ“, КАДЕ ШТО ГОСТИНКА ВИ БЕШЕ ПОЗНАТАТА ИНТЕРНЕТ-АКТИВИСТКА ДРАГАНА ВАРАДИНАЦ. ПОТОА СЛЕДУВАШЕ ПРЕДАВАЊЕТО НА ДАНИЕЛА РЕМЕНСКА, ДОКТОРАНД НА „FREE UNIVERSITY AMSTERDAM“. ТАА ЗБОРУВАШЕ ЗА ТОА ШТО ЗНАЧИ ДА СЕ БИДЕ ЖЕНА ШТО СЕ ЗАНИМАВА СО ТЕХНОЛОГИЈА. ПРЕД ИЗВЕСНО ВРЕМЕ, БЕВТЕ ДЕЛ ОД „RAILS GIRLS SKOPJE“. КОЛКУ, СПОРЕД ВАС, СЕ ПРОМЕНИ СВЕСТА КАЈ МЛАДИТЕ ЖЕНИ ЗА ИНТЕРНЕТОТ, ЗА ПРОГРАМИРАЊЕТО (КОЕ ДО НЕОДАМНА СЕ СМЕТАШЕ ЗА МАШКА ПРОФЕСИЈА) И ОПШТО ЗА „КОМПЈУТЕРСКИОТ СВЕТ“?

Меѓу работите на кои обрнуваме внимание при нашата работа како колектив се жената и нејзиното присуство и третман на интернет и во технологијата. Борбата за женската вклученост во т.н. машки професии се случува секаде во светот во моментов. Иако не постои никаква легална или, пак, политичка бариера за жените да се вклучат во науката, а со тоа и во технологијата, како професија во која доминира машката популација, постојат многу причини зошто броевите сè уште не се еднакви.

Програмите што ја искористуваат позитивната дискриминација како

метод даваат одлични резултати за охрабрување и за креирање „безбедна“ и пријатна атмосфера за жените што сакаат да се вклучат во технологијата, како „Rails Girls Skopje“, на пример. Процесот на менување на свеста е бавен и бара многу работа, но со текот на годините се забележува и, веруваме, во иднина уште повеќе ќе се забележи разликата.

БЕВТЕ ДЕЛ И ОД ГОДИНАШНИОТ „ТВИТЕР КАЛЕНДАР“. ВЛАДЕЕ ВПЕЧАТОКОТ ДЕКА ГОЛОТИЈА СÈ УШТЕ Е ТАБУ-ТЕМА, КАКО И ОПШТО ПРАВОТО НА ОДЛУЧУВАЊЕ ЗА СОПСТВЕНОТО ТЕЛО. ТУКА БИ ГО СПОМЕНАЛЕ И ВЕЌЕ ОФИЦИЈАЛИЗИРАНИОТ КОНТРОВЕРЗЕН ЗАКОН ЗА АБОРТУСОТ. Ѐ НАМЕТНУВА ЛИ МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО НА ЖЕНАТА СРАМ ОД СОПСТВЕНОТО ТЕЛО?

Жената е „срамувана“ од своето тело не само во македонското општество. Вредностите во патријархалните општества, многу потпомогнати од религијата, ја отуѓуваат жената од нејзиното тело, особено од нејзината сексуалност – слободата и удобноста во телото, како и самото уживање на жената, се гледани како грешни или погрешни. И, не станува збор само за наметнување срам на жената од сопственото тело, туку, би рекле, уште повеќе, срам од владеењето со него, затоа што

женската голотија е многу почесто осудена или цензурирана ако не е во функција на машкото уживање, т.е. на „машкиот поглед“. Тука не е во прашање само она штетно влијание на идеалот за убавина што го пропагираат медиумите – прашањето е многу подлабоко. „Твитер календарот“ беше само еден чекор кон тоа да се тргне табуто од голото тело, без разлика дали е машко или женско.

Законот за абортусот е многу сериозна тема и е во исто време сериозно и директно нарушување на правото на жените да одлучуваат за своето тело. Бирокуратијата што ја наметна новите измени на Законот, поднесувањето барање за абортус, чин за кој знаеме дека е многу стресен и тежок за жените што се одлучуваат на тој чекор, како и тринедното чекање и задолжителното советување, врз чие изведување нема надворешна контрола, се опасен притисок за жените и воопшто не се наивни мерки. Во македонското општество сè уште постои огромна стигма кон абортусот, кон вонбрачните деца итн. Со овие мерки, нема да се намали бројот на абортусите, туку напротив – бројот ќе остане ист, само повеќе ќе се извршуваат нелегално, во услови опасни за здравјето на жените.

Наместо ваков закон, кој го ограничува правото на сопствен избор на жената, постојат многу покорисни мерки, како, на пример, сеопфатното сексуално образование во училиштата и/или бесплатната контрацепција.

ПОСЛЕДНИОТ ОСМИ МАРТ ГО ПРОСЛАВИВТЕ ПРОСЛАВУВАЈКИ ЗНАЧАЕН БРОЈ ЗАСЛУЖНИ МАКЕДОНСКИ ЖЕНИ, КОИ ГИ АРХИВИРАВТЕ НА МАКЕДОНСКАТА „ВИКИПЕДИЈА“. КАКО СЕ ДОЈДЕ ДО ИДЕЈАТА ЗА ОВОЈ ПОТЕГ? НИ НЕДОСТИГА ЛИ КОЛЕКТИВНО СЕЌАВАЊЕ НА ЗАСЛУЖНИТЕ ЖЕНИ? ГИ ПОМНИМЕ ЛИ ЖЕНСКИТЕ ХЕРОИ?

Со задоволство веќе втора година бевме дел од настанот „Прво па женско“, во организација на „Тиит“. Нам навистина ни недостига колективно сеќавање на заслужните жени. Зошто е важно да бидат видливи оние што оставиле трага во нашето минато и сегашност? Заради растурањето на доминантниот машки наратив на историјата, заради давањето реален позитивен пример со кој новите генерации би можеле да се идентификуваат и да видат дека и една жена може да е голема писателка или научничка, дека и една жена може да се бори рамноправно до мажите, дека и една жена може да придонесе и да се истакне во академската и во интелектуалната средина. Ова е особено важно за новите генерации

да имаат можност да видат дека историјата (а и иднината) не е само машка. Македонија многу малку ги помни своите херојки, а нивниот број не е мал. Доволно е да се погледне бројот на улици именувани по истакнати жени, кој е несразмерно помал од оние именувани по мажи.

ОД ПРИКАЧЕНИТЕ СТАТИИ НА МАКЕДОНСКАТА „ВИКИПЕДИЈА“ МОЖЕ ДА СЕ ВИДИ ВАШАТА ЖЕЛБА ЗА ПРАКТИЧНО НЕУТРАЛИЗИРАЊЕ НА МАШКАТА ДОМИНАЦИЈА ВО ЈАЗИКОТ ПРЕКУ ВНСУВАЊЕ НЕОЛОГИЗМИ, НОВИ ЖЕНСКИ ФОРМИ, ПА, ТАКА, ОД „ФИЛОЗОФ“ ЈА ЗАБЕЛЕЖАВ ИЗВЕДЕНКАТА „ФИЛОЗОФКА“, ОД „БОРЕЦ“ – „БОРКА“. СМЕТАТЕ ЛИ ДЕКА Е ОВА ИСПРАВЕН НАЧИН ДА СЕ ДОЛОВИ БАРЕМ ПРИБЛИЖНА РОДОВА НЕУТРАЛНОСТ ВО ЈАЗИКОТ?

Мислењата околу употребата на женскиот род во јазикот се доста поделени во феминистичките кругови, но ние силно веруваме дека е тоа еден од најефикасните начини да се промени свеста, особено кај помладите генерации. Кога именките „учителка“ или „келнерка“ се доживуваат како најнормални и секојдневни во јазикот, зошто не би можеле да бидат и „инженерка“, „програмерка“ или „филозофка“? Македонскиот јазик дава простор за тоа, иако многу често се наоѓаме во ситуација кога нè коригираат поради инсистирањето на овие

именки, што всушност е само показател на инерцијата со која се пренесува и се засилува родовата дискриминација. Академијата, колку што знаеме ние, не излегла со став за ова прашање (за разлика од ситуацијата во Хрватска, каде што е ова јасна државна политика подолго време, што доведе до ситуација во која употребата на женскиот род кај именките е широко прифатена и нормална), па во таа смисла, ние се трудиме барем малку да придонесеме за промена.

И, НЕЛИ, ЗАДОЛЖИТЕЛНОТО СПОМЕНАРСКО ПРАШАЊЕ ЗА КРАЈ: КОИ СЕ ПЛАНОВИТЕ НА „БОРИ СЕ ЖЕНСКИ“ ЗА ВО ИДНИНА?

„Бори се женски“ во моментот ќе продолжи со серијата настани „Женско писмо“, кои претставуваат дискусии со истакнати жени во областа на литературата. Преку разговори за литературата, ќе се обидеме да ја допреме и перспективата за женските прашања во неа. „Бори се женски“ е неформална група во која секој може да се вклучи и во која сите се волонтери, па иако константно врие од идеи, мораме полека и етапно да ги реализираме. По „Женско писмо“, планираме да продолжиме со слични серии дискусии, кои ќе се отворат кон другите полиња, како и со некои поголеми потфати, кои се сè уште во фаза на планирање.

КРАТОК ПОИМНИК ЗА РОД, ЗА КВИР И ЗА ЛГБТИ

АВТОРИ С. Димитров, К. Партинова

ИЗВОР Речник на термини поврзани со сексуална
работа и ЛГБТ, Коалиција СЗПМЗ, Скопје, 2008

УРЕДИЛ Антонио Михајлов

● **БИСЕКСУАЛНОСТ**

сексуална ориентација што се однесува на луѓе што сексуално, емотивно и афективно се привлекувани од двата пола. Таквите луѓе уште се викаат и бисексуалци или, кратко, би.

● **ДРАГ КВИН (DRAG QUEEN)**

машко што се облекува во женска гардероба заради лично уживање, забава, пародија или перформанс и со тоа ја изразува сопствената дефиниција за женскоста. Драг квиновите не мора да бидат хомосексуално ориентирани личности.

● **ДРАГ КИНГ (DRAG KING)**

женско што се облекува во машка гардероба заради лично уживање, пародија, забава или перформанс и со тоа ја изразува сопствената дефиниција за машкоста. Драг кинговите не мора да бидат хомосексуално ориентирани личности.

● **ИНТЕРСЕКСУАЛНА ЛИЧНОСТ**

личност родена со гениталии и со репродуктивни органи што не може да се дефинираат ниту како типично машки ниту како типично женски. Најголем дел од интерсексуалните личности се жртви на непотребни хируршки интервенции и на хормонски терапии, извршувани најчесто без нивната согласност. Во минатото, за интерсексуалните луѓе се користел терминот „хермафродит“, кој и денес се употребува, но се смета за неадекватен и навредлив.

● **КАМИНГ АУТ / ИЗЛЕГУВАЊЕ ОД ПЛАКАРОТ (COMING OUT)**

моментот или процесот на признавање на сопствената сексуална ориентација, родов идентитет и сексуална или родов идентификација пред себе или пред другите.

● **КВИР**

со своето значење на нешто чудно, „чвркнато“, ексцентрично, невообичаено, настрано, чудно и

сомнително, овој термин првично се употребувал за именување на гејовите. Денес се употребува како сеопфатен термин за лицата што одат против сексуалните и родовите норми и што одбиваат да ги прифатат сексуалните и родовите идентификации (не сакаат да се идентификуваат како гејови или како хетеросексуалци, како мажи или како жени итн.). Луѓето што се идентификуваат како квир го споделуваат отпорот против хетеронормативноста и дискриминарачките претпоставки за „нормалното“ и за „ненормалното“ однесување. Квир е позиција што фрустрира.

● **КРОС-ДРЕСЕР (CROSS-DRESSER)**

термин карактеристичен за луѓето што најчесто носат облека општествено карактеристична за спротивниот род со цел заведување и забава, со политички или со какви било други цели.

● **МАЧОИЗАМ**

однесување/уверување што им припишува голема вредност на агесијата и на физичката сила и комплетна доминација на мажите над жените.

● **МАШКИ ШОВИНИЗАМ**

свесно или несвесно верување/убедување дека мажите се природно супериорни над жените.

● **МИЗОГИНИЈА**

омраза кон жените што се манифестира преку полова дискриминација, оцрнување или омаловажување на жените, насилство врз жените, сексуална објективизација на жените и сл.

● **ПОЛ**

под пол се подразбираат биолошките обележја што ги дефинираат луѓето како жени или како мажи. Иако овие биолошки обележја не се заемно исклучиви, бидејќи постојат и лица што поседуваат обележја од обата пола, тие ги дефинираат луѓето

како жени и како мажи. Полот се дефинира во односите меѓу две и повеќе (човечки) тела.

● **ПЕДЕР**

термин што најчесто се употребува со погрдно и навредливо значење, а се користи во хомофобични констелации во кои се дискриминираат и се омаловажуваат хомосексуалните мажи. Во поново време, со развојот на квир-концептот, овој термин намерно се користи од страна на самите хомосексуалци во самоименувањето, а со цел да му се придаде ново значење и вредност (ревалоризација), да се испразни од погрдните значења и, со преземањето во нов контекст за политички/активистички цели (реапропријација), да се изрази гордоста од сопствениот идентитет и да се отфрли срамот што го носи овој термин.

● **РОД**

родот како перформатив е повторено, ритуализирано изведување практики, гестови, афекти, движења, однесувања. Родот се однесува на културните, на економските и на социјалните атрибути со кои се стекнуваат биолошки родените тела. Родот претставува социјално произведена, културно нормативна и историски променлива категорија.

● **РОДОВ ИДЕНТИТЕТ**

се однесува на личното чувство и на сопствената перцепција на родот, кои може, но и не мора да кореспондираат со полот со кој личноста се здобива при раѓањето. Тука спаѓа и личното чувство за телото (кое може да подразбира промена на физичкиот изглед или на телесните функции со помош на медицински, на хируршки и на други средства, доколку таа промена е по слободен избор), како и други изразувања на родот, како облеката, говорот и карактерните црти.

● СЕКСУАЛНОСТ

централен аспект на бидувањето човек за време на животниот век, кој ги вклучува полот, родовите идентитети и улоги, сексуалната ориентација, еротизмот, задоволството, интимноста и репродукцијата. Сексуалноста се искусува и се изразува преку мисли, фантазии, желби, верувања, ставови, вредности, поведенија, практики, улоги и врски. Иако сексуалноста може да ги вклучи сите овие димензии, сите од нив нема секогаш да се искусуваат или пак да се изразуваат. Врз сексуалноста влијае интеракцијата на биолошки, психолошки, општествени, економски, политички, културни, етички, правни, историски, религиозни и духовни фактори.

● СЕКСУАЛНА ОРИЕНТАЦИЈА

се однесува на способноста на една личност за длабока емоционална, љубовна и сексуална привлечност кон индивидуи од различен пол, од ист пол или од повеќе од еден пол, како и за сексуални и интимни односи со нив.

● ТРАНСРОДОВИ ЛУЃЕ

општ термин што се однесува на луѓе чиј родоv идентитет и/или изразување на родот се разликуваат од биолошкиот пол, стекнат при раѓањето. Терминот може да вклучува и транссексуални и интерсексуални луѓе, трансвестити и луѓе со други родови различности/варијанти, но не се ограничува само на нив.

● ТРАНСЕКСУАЛНИ (ИЛИ

ТРАНС) ЛУЃЕ индивидуи што се идентификуваат со род различен од оној што се поврзува со биолошкиот пол, стекнат со раѓањето. Трансексуална личност може да биде маж во жена или жена во маж. Вклучително, луѓето што се подложени на хормонска

терапија, а немаат намера да извршат хируршка интервенција, самите себеси се нарекуваат транссексуалци. Трансродовите и транссексуалните луѓе може да се идентификуваат со стрејт, геј, лезбијка, би, или друга сексуална ориентација. Со други зборови, родовиот идентитет и сексуалната ориентација не зависат еден од друг.

● ТРАНСФОБИЈА

ирационален или општествено конструиран страв, омраза, предрасуда и дискриминација кон трансродовите луѓе. Лицата што се најсилно трансфобични трансродовите одлики ги сметаат за грешни и болни, а кон трансродовите луѓе чувствуваат омраза, гадење и неретко желба за убиство. Трансфобијата е став што произлегува од стереотипното и културно нормативно сфаќање дека е родот природна и универзална категорија и дека секое излегување од рамката машко-женско претставува болест и опасност. Конкретните акции на насилство врз трансродовите луѓе, а честопати и на убиство, се многу чест исход на трансфобијата. Хетеросексуалност – сексуална ориентација што се однесува на оние што сексуално, емотивно или афективно се привлекувани од лица од различен пол. Ваквите луѓе се нарекуваат уште и стрејт.

● ХЕТЕРОСЕКСИЗАМ

пристап што присилно наложува дека хетеросексуалноста е единствениот прифатлив облик на човековата сексуалност и на тој начин ги игнорира другите сексуални ориентации, однесувања и родови идентитети што не се исклучиво машки и женски или што не се општествено прифатливи. Кон овој термин се придружува и терминот хетеронормативност, со кој се означува општествената,

културната и политичката претпоставка дека хетеросексуалноста претставува универзална и вонвременска норма со која се регулираат родовите идентитети и сексуалните релации меѓу луѓето во дадена култура. За разлика од хетеросексизмот, кој најчесто претставува лично убедување и поблага форма на негативен однос кон хомосексуалноста, хетеронормативноста претставува негативен однос кон хомосексуалноста што се практикува на систематско рамниште (политичкиот и економскиот систем, културата, општеството) и резултира со систематско непризнавање, исклучување и опресија кон нехетеросексуалните идентитети и сексуални однесувања.

● ХОМОСЕКСУАЛНОСТ

сексуална ориентација што се однесува на оние луѓе чија сексуална, емотивна и афективна привлечност е главно насочена кон лица од ист пол. Обично, мажите привлекувани од други мажи се нарекуваат геј, а жените привлекувани од други жени се нарекуваат лезбијки (иако и тие може да се определат/идентификуваат како геј).

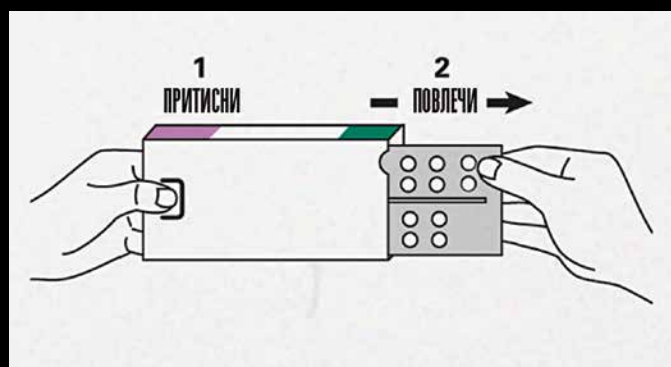
● ХОМОФОБИЈА

ирационален или општествено конструиран страв, омраза, предрасуда и дискриминација кон луѓето со хомосексуална и со бисексуална ориентација и кон сите оние за кои воопшто се претпоставува дека се гејови, лезбијки или бисексуалци. Лицата што се најсилно хомофобични хомосексуалноста ја сметаат за грешна и болна, а кон хомосексуалците чувствуваат омраза, гадење и неретко желба за убиство. Конкретните акции на насилство врз хомосексуалците се многу чест исход на хомофобијата.

ЧИТАЈТЕ ГО НОВИОТ Ш

ВИТАМИН Ш7

1000 mg

КОЈ СЕ ТИЛАЦИИ
ОД МОЛКОТ ЛОЦИ?